

Organizace volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit

Barbora Vašutová

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Barbora Vašutová**
Osobní číslo: **H19463**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Organizace volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti volného času, sociálního vyloučení a prevence rizikového chování dětí a mládeže.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, 2006, ed. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.
HOFBAUER, Břetislav, 2004. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
MAREŠ, Petr, 2006. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno. ISBN 80-87007-15-8.
PUNCH, Keith, 2008. Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Iva Staňková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **19. ledna 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

_____
Mgr. Libor Mařík, Ph.D.
děkan

_____
doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 19. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 27.4.2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není -li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není -li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá organizací volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá problematikou a charakteristikou pojmu volného času. Druhá kapitola se zabývá rizikovým chováním. Třetí kapitola vymezuje pojem sociální exkluze. Dále popisuje sociální vyloučení Romů a identifikuje sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně. Výzkumná část je orientována kvantitativně a prostřednictvím dotazníkového šetření analyzuje strukturu volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Dále jsou zde představeny výsledky výzkumu, následná diskuse a doporučení pro praxi.

Klíčová slova: volný čas, rizikové chování, sociální vyloučení

ABSTRACT

This bachelor 's thesis deals with the organization of leisure time of children and youth from socially excluded localities. The theoretical part of the bachelor thesis is divided into three chapters. The first chapter deals with the issue and characteristics of the concept of leisure time. The second chapter deals with risky behavior. The third chapter defines the concept of social exclusion. It also describes the social exclusion of the Roma and identifies socially excluded localities in Vsetín. The research part is quantitatively oriented and uses a questionnaire survey to analyze the structure of leisure time of children and youth from socially excluded localities. Furthermore the results of the research the subsequent discussion and recommendations for practice are presented here.

Keywords: leisure time, risky behavior, social exclusion

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Ivě Staňkové, Ph.D. za odborné vedení, velmi cenné rady a trpělivost při zpracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 VOLNÝ ČAS	13
1.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	14
1.3 ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS.....	15
1.4 FORMY VOLNÉHO ČASU	17
1.5 INSTITUCE PRO VÝCHOVU MIMO VYUČOVÁNÍ A VE VOLNÉM ČASE.....	18
1.6 VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE VE VÝZKUMNÉM DISKURZU	20
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	21
2.1 VYMEZENÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	21
2.2 OBLASTI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	22
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE	23
2.4 PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE	25
3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	28
3.1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE	28
3.2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A ROMOVÉ	29
3.3 IDENTIFIKACE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT VE VSETÍNĚ	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	34
4.1 CÍLE VÝZKUMU	34
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	34
4.3 POJETÍ VÝZKUMU	35
4.4 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	35
4.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	37
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	38
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	39
5.1 OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ	52
6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMŮ	54
6.1 DISKUSE	58
6.2 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	59
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67

SEZNAM GRAFŮ	68
SEZNAM TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou organizací volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit, jak je uvedeno v názvu naší práce. Téma jsme zvolili z důvodu jeho aktuálnosti, osobní angažovanosti spolupracovat s dětmi této věkové skupiny a dlouholeté vlastní zkušenosti s vedením organizovaných činností pro děti a mládež. Problematika sociální exkluze je stále více aktuální a počet sociálně vyloučených osob ustavičně narůstá, přičemž je primárně velice důležitá organizace volného času u dětí a mládeže z vyloučených lokalit, a to z důvodu jejich socializace a začlenění do většinové společnosti relativně nenásilným a přirozeným způsobem. Především děti ze sociálně vyloučených lokalit jsou omezené či znevýhodněné v dostupnosti organizovaných aktivit, proto se pro ně stává organizace volného času komplikovanější. Řešení situace dětí a mládeže v sociálním vyloučení se stává absolutní prioritou, kdy děti jsou ohrožené vznikem nežádoucích jevů. Bohužel do sociálně vyloučených lokalit a komunit je často velice těžké proniknout, tím více pak pro děti z těchto lokalit organizovat volný čas. Nicméně vždy stojí za to, se o to pokoušet a zkoumat možnosti, jak takovému úkolu dostat.

Bakalářská práce se dělí na teoretickou a praktickou část. Teoretickou část tvoří 3 hlavní kapitoly, kdy první kapitola se soustředí na volný čas. Rozebíráme definice volného času, funkce volného času, činitele ovlivňující volný čas a formy volného času. Dále představíme základní instituce pro výchovu mimo vyučování ve volném čase a volný čas dětí a mládeže ve výzkumném diskurzu. Druhá kapitola bakalářské práce se soustředí na rizikové chování. Vymežeme definice rizikového chování, oblasti rizikového chování a faktory ovlivňující vznik rizikového chování u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Dále stručně seznamujeme s primární prevencí rizikového chování u dětí a mládeže. Třetí kapitola se zabývá vymezením pojmu sociální exkluze. Dále specifikujeme sociální vyloučení Romů. V závěru kapitoly se zabýváme identifikaci sociálně vyloučených lokalit ve Vsetíně. Sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně tvoří základ pro praktickou část bakalářské práce.

V empirické části bakalářské práce na základě výzkumného problému jsme zvolili kvantitativně orientovaný výzkum. Hlavním cílem bylo zjistit strukturu volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Dílčími cíli bylo zjistit způsob trávení volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Zajímalo nás, kde a s kým děti a mládež nejčastěji a nejraději tráví svůj volný čas. V neposlední řadě jsme se snažili zjistit, jaký význam přikládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času. Problematiku dále konkretizujeme z hlediska genderu. Výzkumné šetření proběhlo v březnu

2022 prostřednictvím osobní administrace dotazování v nízkoprahovém klubu Rubikon a na Základní speciální škole Vsetín. Na základě získaných údajů a zpracování dat jsme získali odpovědi na dílčí otázky, které pomohly k naplnění cílů naší bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS

Co přesně si máme představit pod pojmem volný čas, jaké funkce vykonává, kteří činitelé ovlivňují volný čas, jaké nabývá formy a jak volný čas ovlivňuje děti a mládež ve výzkumném diskurzu si uvedeme v 1. kapitole.

1.1 Vymezení volného času

V následující podkapitole si představíme základní vymezení volného času.

Volný čas patří stále mezi velmi diskutovanou problematiku našeho století, které se věnuje celá řada zahraničních i tuzemských odborníků, jejichž názory se často prolínají a úzce rozlišují. Pojem volný čas je velmi známý a celosvětově rozšířený i mezi laickou veřejností.

Volný čas může být považován za určité měřítko osobní svobody, nelze ho vnímat jako fenomén, který se dotýká všech lidí stejnou mírou. Každý z nás má určitou představu o svém volném čase, jeho náplni a způsobu využití. Primárně volný čas dětí je nutno pedagogicky ovlivňovat. Volný čas každého z nás zahrnuje nejen zábavu, rekreaci, odpočinek, ale umožňuje i rozvíjení v rámci sociálního, zdravotního, ekonomického, sociologického, sociálně – psychologického, pedagogického, pedagogicko-psychologického či historického jednání (Pávková et al., 2002, s. 31).

Volný čas můžeme definovat, jako čas, kdy si člověk své činnosti nevolí pod tíhou povinností, jež vychází z jeho společenských rolí nebo pracovních závazků. Nezbytností je uchovat si a podporovat svou vlastní existenci (Hofbauer, 2004, s. 13).

Volný čas lze chápat, jako čas, kdy jedinec jedná ve prospěch vlastního uspokojení svých zájmů a potřeb. „*Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby*“. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 273)

Pávková et al., (2002, s. 13) pojímá volný čas, jako čas, kdy si můžeme své aktivity vybrat svobodně, provádíme je s radostí, úmyslně a samovolně. Pod pojem volný čas zahrnuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání a dobrovolnou společensky prospěšnou činnost.

Definice volného času v současném pojetí se odvíjí z odlišných řad sociokulturních faktorů. Kaplánek definuje volný čas negativně i pozitivně. Z pohledu negativního, definuje volný čas, jako rámec pracovní doby (volno od práce). Z pohledu pozitivního, vymezuje volný čas, jako čas, s nímž může osoba dobrovolně zacházet (Kaplánek, 2012, s. 24).

Volný čas dětí a mládeže má svou vlastní specifčnost. Každá osoba je ojedinelá a jejich způsob trávení času se odlišuje v mnoha oblastech, a to primárně obsahem, nezávislostí a nezbytností pedagogického ovlivňování. Dospělí jedinci jsou časově mnohem více vytíženi nežli děti, které mají více volného času. Děti mohou trpět nedostatkem volného času, ale i jeho přemírou a tím následně existují i děti, které neví, jak s volným časem plnohodnotně naložit (Hájek et al., 2008, s. 66).

1.2 Funkce volného času

V této podkapitole si představíme, jaké hlavní funkce s sebou nese volný čas a jaký pohled na dané funkce mají jejich autoři. Hlavním znakem dané kapitoly je podotknutí na vzájemné prolínání, doplňování či nahrazování všech funkcí ve volném čase.

Volný čas nepochybně plní tři nejpodstatnější funkce, a to především zábavu (obnova duchovních sil), odpočinek (obnova pracovní síly), a vývoj osobnosti (zapojení na vytváření kultury) (Hofbauer, 2004, s. 13).

Francouzský sociolog volného času Roger Sue (Hofbauer, 2004, s. 14) představuje jako své hlavní funkce:

- psychosociologickou (zábava, uvolnění, osobní vývoj);
- sociální (socializaci, symbolická spojitost k určité sociální skupině);
- terapeutickou (smyslový rozvoj, zdravý životní styl);
- ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v pracovním jednání).

Obdobné rozdělení funkcí volného času vymezil německý pedagog Horst W. Opaschowski (Hofbauer, 2004, s. 14), který uvádí:

- rekreaci (zotavení a uvolnění);
- kompenzaci (odstraňování zklamání a deziluze);
- výchovu a další vzdělávání (sociální učení);
- kontemplaci (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavba);
- komunikaci (sociální konexe a partnerství);
- participaci (podílení se na vývoji společnosti);
- integraci (upevnění rodiny);
- enkulturaci (kulturní růst sebe samých).

Odchylné dělení funkcí volného času vymezil francouzský sociolog Joffre Dumazedier (Knotová, 2011, s. 33):

- odpočinek: volný čas slouží k relaxaci a regeneraci pracovních sil;
- rozptýlení: volný čas poskytuje zábavu, kompenzaci, vyváženost od pracovních povinností;
- rozvoj: volný čas rozvíjí kreativní, společenský a kulturní charakter osobnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2002) ve svém dokumentu uvádí, že volný čas plní funkci relaxační, regenerační, kompenzační, výchovnou a sociálně preventivní. Bílá kniha (2001) rozšiřuje další významné funkce volného času na funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační) sociální a preventivní.

1.3 Činitelé ovlivňující volný čas

V této části si představíme hlavní činitelé ovlivňující volný čas. Pro pochopení volného času je nutno znát dané faktory, které působí na člověka a vzájemně formují jedince i jeho chování a jednání.

Volný čas ovlivňuje řada subjektů, které na sebe vzájemně působí. Dle Hájka (2004, s. 125) existuje následující rozdělení subjektů ovlivňujících volný čas:

- Přirozené pedagogické zařízení (rodinná příslušnost, vrstevnická skupina, místní společenství apod.).
- Zařízení se zprostředkovaným pedagogickým vlivem (sociální prostředí, cestovní kanceláře, hromadné sdělovací prostředky apod.).
- Zařízení s bezprostředním pedagogickým vlivem (školy, školská zařízení, vzdělávací činitelé apod.).

Kraus et al., (2006, s. 51) uvádí hlavní faktory, které ovlivňují vykonávání volnočasových aktivit mládeže, např. nízký socio-ekonomický status rodiny, zákaz rodičů, nedostatek volného času, špatná dostupnost aktivit v přirozeném prostředí, povinnosti a příprava na školní výuku.

Všechny jevy, které na nás působí lze rozdělit do dvou hlavních rozsáhlých skupin. Do první skupiny patří vnitřní činitelé, které determinují způsob trávení volného času. Mezi nejznámější vnitřní faktory řadíme věk, pohlaví, emocionalitu, temperament, vůli, motivaci, psychickou a fyzickou kondici, charakter a hodnotovou orientaci. Do druhé skupiny řadíme

vnější činitelé, které ovlivňují naše trávení volného času a souvisí s rodinou, prostředím, vrstevnickou skupinou a školou. Mezi hlavní vnější faktory patří místo bydliště, síť známých a přátel, sociální kontakty a vztahy, celospolečenské podmínky, vliv států, masmédiá a moderní a informační technologie (Vyhnálková, 2013, s.14-18).

Jeden z významných faktorů ovlivňující volný čas dítěte a mladého člověka je rodinné klima, které patří mezi první prostředí, které má vytvářet příznivé podmínky pro smysluplné trávení volného času. Rodina má sloužit jako inspirátor, realizátor volnočasových aktivit a příznivec. V současnosti v rodinném zázemí bohužel dochází k častému nedostatku, nevšímavosti, neznalosti, neporozumění a nerespektování zájmů a potřeb dětí. Rodinné prostředí významně ovlivňuje a vyvíjí osobnost dítěte, rodina hraje a má hrát významnou roli v rozvoji volného času dítěte. Společným východiskem je pouze vzájemný dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich poučení a aktivní přístup k tomu, aby učili své děti k plnohodnotnému a organizovanému využití volného času (Hofbauer, 2004, s. 61-63).

Důležitým územím a faktorem volného času jsou obce a regiony, jejichž činnosti v osobní, institucionální a hmotné podobě formují vhodné podmínky pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách (Hofbauer, 2004, s. 116).

Dalším velmi důležitým faktorem ovlivňující volný čas dětí a mládeže jsou vrstevníci. Vrstevnická skupina hraje významnou roli při socializaci jedince, nabízí určitou protekci a zázemí. Určitým způsobem napomáhá jedinci k začlenění do společnosti. Má schopnost vynahradit společenskou a emocionální deprivaci. Tato skupina je schopna své členy ovlivnit již od prvního společného setkání. Vrstevníci můžou jednotlivé členy ovlivňovat pozitivně, naproti tomu, ale i výrazně negativně, kdy může dojít až k porušování společenských, sociálních a kulturních norem (Průcha, Walterová a Mareš, 2013, s. 274).

Odlišné pojetí uvádí Vážanský (2001, s. 35), který rozšiřuje faktory volného času na pozici vlivů, které usměrňují veškerou sféru volného času:

- sociální prostředí (vyspělost, vztahy, práva na osobnost);
- aktuální stav pospolitosti (ekonomickou úroveň, společensko-politické předpoklady, rozpoložení a názory obyvatelstva, příslušnost k národu, socio-ekonomické poměry atd.);
- sociodemografické faktory (natalita a mortalita, přemísťování obyvatel, vzdělanost aj.);

- psychologické a fyziologické faktory (společenské poměry, podněty, nároky, asertivita, věk, gender, zdravotní stav atd.).

1.4 Formy volného času

V následující kapitole si představíme formy volného času. V současnosti lze trávit čas mnoha způsoby. Existují základní dvě podoby volného času, které rozdělujeme na organizovanou a neorganizovanou formu.

Neorganizovaná forma volnočasových aktivit zpravidla nemá časové ohraničení. Jedná se primárně o nepravidelné aktivity, které jsou zvoleny dle vlastní svobodné vůle. Jedná se o činnosti, které nejsou uskutečňované pod dohledem kvalifikovaného personálu a nejsou pedagogicky ovlivňované. V dnešní době děti mají otevřené a neomezené možnosti. Děti s přibývajícím věkem, od některých aktivit postupně opouští. Ubývá zájem o návštěvnost zájmových kroužků a skupinových aktivit. U dětí v dnešní době převládají aktivity spojené s informačními technologiemi. Ve svém volném čase mladiství primárně sledují televizi, potulují se s kamarády, poslouchají hudbu a čtou. Četné zastoupení dětí a mládeže nenavštěvuje žádnou instituci. V současnosti návštěvnost dětí a mládeže o organizované aktivity provozované určitou institucí velmi klesá. Problematické se jeví, že volnočasové aktivity, jsou z velké části nestrukturované, dětem a mládeži neposkytují pozitivní realizaci, relaxaci a socializaci. Především neorganizované volnočasové aktivity vedou k pasivnímu trávení volného času a často i ke vzniku sociálně patologických jevů. Primárně děti ze sociálně vyloučených lokalit mají svůj čas neorganizovaný. Z důvodu jejich postavení ve společnosti, kde jsou přijímáni na velmi nízké pozici. Řešením je tedy, vytvářet nabídku volnočasových aktivit, která je na pomezí mezi organizovanou a neorganizovanou formou trávení volného času (MŠMT, 2002, s.29).

Naproti tomu organizované volnočasové aktivity mají zpravidla strukturovanou formu a jsou vedeny plně kvalifikovaným personálem. Organizační formy zájmové činnosti vychází z charakteru individuálních subjektů. Zájmová činnost vystupuje ze školského zařízení zájmového vzdělávání, ale i z jiných činitelů, které hodnotně vyplňují volný čas dětí a mládeže. Činnosti dělíme na pravidelnou nebo příležitostnou. Pravidelné zájmové činnosti, jsou organizovány v zájmových útvarech, které můžeme rozdělit na kroužek, soubor, oddíl, kurz. Příležitostné činnosti zahrnují exkurze, besedy, vycházky, olympiády. (Hájek et al., 2004, s. 166-167)

Hofbauer (2004, s.21) uvádí jednotlivé činnosti, vyjadřující míru působení organizovaného volného času na výchovný proces:

Činnost spontánní: uskutečňují se jednotlivě nebo ve skupině podle současné preference. Jedná se o činnosti probíhající v knihovnách, v přírodě, na hřištích a sportovištích. Aktivity jsou zpřístupněny všem zájemcům a nepřímo pedagogicky i výchovně ovlivňují účastníky.

Zájmová činnost příležitostná: obsahuje organizované, rekreační, oddechové či vzdělávací aktivity. Činnosti jsou časově vymezeny a bezprostředně řízeny vychovatelem. Zahrnují aktivity jako jsou závody, turnaje, přehlídky, koncerty, exkurze, výlety, zájezdy a turistické aktivity.

Zájmová činnost pravidelná: uskutečňuje se v pravidelně pod dohledem školeného personálu. Obsahuje aktivity jako jsou kroužky, kluby, kurzy a umělecké soubory. Primárním cílem je rozšíření a zisk schopností, dovedností a vytvoření kladného vztahu k danému zájmu.

Ministerstvo vnitra České republiky (2009, s. 38) v jednom ze svých uvedených dokumentu, *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* “ uvádí, že primárně pro děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit mají organizované volnočasové aktivity zásadní význam. Trávení volného času v sociálně vyloučené lokalitě s sebou nese především určitá rizika spojené s životním stylem, které je v daném prostředí typické. Významným zprostředkovatelem volnočasových aktivit u dětí je škola, která obvyklé zájmové činnosti nabízí zdarma v rámci vzdělávacího procesu. Významné pro děti jsou výjezdy na tábory, vícedenní výlety, aktivity, které dětem umožní kontakt s odlišným prostorem než pouze v jejich prostředí.

1.5 Instituce pro výchovu mimo vyučování a ve volném čase

V následující podkapitole si představíme základní přehled zařízení pro výchovu mimo vyučování, kdy dané instituce v životě dětí hrají nezastupitelnou roli.

Školská zařízení pro zájmové vzdělání

Mezi zařízení pro zájmové vzdělávání řadíme školní družiny, školní kluby a střediska volného času. Řídí se vyhláškou č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. **Střediska volného času** uskutečňují pravidelně všechny formy zájmového vzdělávání a nabízejí činnosti pestrého a různorodého zaměření. Střediska volného času pro děti a mládež jsou domy dětí a mládeže a stanice zájmového působení (dále

DDM) a zřizují se ze zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Nejvýznamnějším úkolem středisek je uskutečňovat rekreačně a výchovně vzdělávací funkci s rozšířenou zájmovou působností. Odlišnou formou je stanice zájmových činností, které se zaměřují na zájmové aktivity. **Školní družiny** řadíme mezi výchovná zařízení a jsou zásadní pro výchovu mimo vyučování a péči o dítě. Školní družiny navštěvují primárně žáci prvního stupně základní školy a nabízí dětem zájmové vzdělávání formou pravidelné i příležitostné výchovné, vzdělávací a zájmové činnosti. **Školní kluby** poskytují zájmové vzdělávání ve shodných formách jako školní družiny. Primárně je navštěvují žáci druhého stupně základní školy (Pávková et al., 2002; Vyhnálková, 2013).

Školy a další školská zařízení

Vyhnálková (2013, s. 56) uvádí, že základní i střední školy poskytují svým žákům řadu zájmových činností. Specifické vzdělávání umožňují také základní umělecké a jazykové školy. Mezi další školská zařízení poskytující pedagogické činnosti s výchovným ovlivňováním volného času u dětí a mládeže řadíme například:

- „školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy (dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy;
- školská zařízení pro preventivně výchovnou péči;
- školská výchovná a ubytovací zařízení (školy v přírodě, domovy mládeže, internáty)“.

Výše uvedené instituce poskytují dětem a mládeži ubytování, stravu, celodenní pedagogický dohled a nabízí dětem řadu volnočasových aktivit.

Neziskové organizace

Neziskové organizace zastupují v oblasti výchovy ve volném čase u dětí a mládeže významnou roli. Hlavním cílem neziskových organizací je motivovat, inspirovat, organizovat a vést děti k smysluplnému využití volného času. Oddíly a spolky se snaží děti vést k vytváření pozitivních mezilidských vztahů, komunikaci a vzájemnému respektu. Podle zákona č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník existují dosavadní občanská sdružení jako spolky. Mezi nejznámější spolky dětí a mládeže v České republice řadíme Junák, Pionýr, Folklorní sdružení v České republice, YMCA, Duha, Hnutí brontosaurus, Česká

tábornická unie, občanská sdružení pracující s mládeží, tělovýchovné a sportovní organizace (Pávková et al., 2002; Vyhnálková, 2013).

1.6 Volný čas dětí a mládeže ve výzkumném diskurzu

V této podkapitole si představíme důležité výzkumy publikované řadou odborníků, které přináší významné informace o volném čase dětí a mládeže.

Výzkum prokazující „*Pasivní trávení volného času a sedavý životní styl českých školáků*“. Jedná se o studii s výzkumným vzorkem 4 425 žáků základních škol ve věku 11 až 15 let. Výzkum ukázal, že více než 55 % dívek a 60 % chlapců tráví svůj volný čas sledováním televize, DVD nebo videa více než 2 hodiny denně. U chlapců převažuje hraní PC her nebo na Playstationu. Dívky se více zaměřují na surfování na sociálních sítích. S přibývajícím věkem stoupá zájem o technologie a trávení času u počítače se zvyšuje na 2 a více hodin denně. (Kolaříková, Němec, © 2017).

Bocana, Maříková, Spálenský (2011) in Kolaříková, Němec (©2017) ve svém výzkumu uvádí, že většina dětí bez rozlišení na věk sleduje televizi ve všední dny. 27 % dětí ve věku 10-12 let tráví 90 a více minut denně na internetu, děti staršího věku již 39 %. Starší děti využívají internet pro komunikaci, zábavu, chatování a pro čas strávený na sociálních sítích (Facebook, Skype, Instagram apod.). S přibývajícím věkem také stoupá čas strávený venku s kamarády. Jestliže jde o trávení času venku s kamarády, převažuje primárně pasivní způsob. Děti se nezabývají nijak zvláštními aktivitami, jejich činnosti se odvíjí především z prostředí, ve kterém se pohybují. Skoro 90 % respondentů své kamarády chápe tak, že je s nimi hlavně legrace.

Výzkum Nadace Proměny Karla Komárka „*České děti venku*“ studie s reprezentativním vzorkem 1 515 českých dětí ve věku 7–15 let. Výzkum zkoumá, kde a jakým způsobem děti tráví svůj volný čas. Autoři v závěru výzkumu vymezili dva typy dětí, které charakterizují, jak české děti chodí ven. Dítě prvního typu nazvali „pouliční“. Dítě tráví svůj volný čas z velké části na ulici. Primárně se jedná o děti, u kterých převažuje pasivní forma volného času a pochází ze zázemí s nižším vzděláním. Dítě druhého typu zvané „víkendové“. Jedná se o děti mladšího věku, které tráví svůj volný čas více aktivně a pochází ze zázemí s vyšším vzděláním (Nadace Proměny Karla Komárka, ©2016).

Z výše uvedených výzkumů můžeme vidět, že volný čas a jeho náplň významně ovlivňuje jedince, bohužel ne vždy pozitivní cestou. Volný čas tvoří nezbytnou součást našich životů, formuje děti a mládež a tím i naši budoucnost.

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Druhá kapitola vymezuje pojmy rizikového chování, oblasti rizikového chování, faktory ovlivňující vznik rizikového chování a stručně charakterizuje primární prevenci u dětí a mládeže.

2.1 Vymezení rizikového chování

V následující podkapitole si představíme základní vymezení rizikového chování.

Z důvodu širokého zájmu o danou oblast chování u dětí a mládeže existuje nejednotnost v základním vymezení základní terminologie rizikového chování. (Sobotková et al., 2014, s. 39)

Rizikové chování, dříve používaný pojem sociálně patologické jevy. Někteří autoři rozeznávají rizikové a problémové chování. „*Rizikovým chováním se rozumí takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo pro společnost*“ (Miovský et al., 2010, str. 23)

Sobotková et al., (2014, s. 45) v současném pojmání považuje rizikové chování pouze za dočasné. Do jisté míry je rizikové chování bráno jako součást vývoje jedince, a to primárně v oblasti účelové a funkční. Rizikové chování odůvodňuje z části pozitivním charakterem, kdy určité riziko pomáhá řešit aktuální problémy jedince, kdy dochází ke zvýšení sebevědomí, nalezení vlastní identity, zapojení se do skupiny vrstevníků a navázání důvěry. Za nejrizikovější období v současné době je považované období adolescence, kdy si mládež často neuvědomuje své kroky a následky svých činů.

Rizikové chování patří mezi aktuální problematiku, které se věnuje celá řada vědních oborů např. medicína, sociologie, psychologie, pedagogika. Rizikové chování je tedy považováno za multidisciplinární. Rizikové chování se objevuje hlavně u dětí a mládeže žijící v nižším socioekonomickém zázemí, hrozí zde větší riziko spáchání násilného chování. Klíčový je zvýšený dohled ze strany rodiny nebo odborného personálu (Miovský et al., 2012, s. 127).

Z obecnějšího pohledu lze rizikové chování charakterizovat jako chování, které negativně ovlivňuje jedince. Oslabuje a omezuje jeho psychické a fyzické fungování, které ohrožuje samotnou společnost a jeho okolí. Rizikové chování představuje širokou škálu extrémních projevů chování a projevů na hranici patologie, zároveň existuje rizikové chování osob s odlišnou diagnostikovanou patologií např. závislostní nebo ohrožené sexuální chování (Miovský et al., 2012, s. 127).

Postupem času až do současnosti docházelo k prudkému nárstu rizikového chování. Z důvodu nižší státní a institucionální kontrole nad chováním dětí a mládeže ve společnosti, docházelo k větší toleranci, respektu a benevolentnosti dané skupiny dětí. Rizikové chování patří do problémů společenských, ale i do problémů ohrožujících vlastní bezpečnost. Rizikové chování ohrožuje a poškozuje zdravý a přirozený vývoj jedince (Macek, 2003, s. 109-110).

Rizikové chování se pohybuje v individuální nebo v sociální rovině života dítěte. V rovině osobnostní se přihlíží na genetické predispozice, oslabení nebo poruchu CNS. V sociální rovině přihlížíme na vrstevnickou skupinu, ve které se dítě pohybuje, sledujeme, jestli si dítě samo sebe dostatečně váží a má dostatek impulzů a příležitostí k učení a interakci. Obě roviny se často propojují a je třeba ke každému dítěti přistupovat individuálně (Vojtová, 2008, s. 42-43).

2.2 Oblasti rizikového chování

V následující podkapitole si představíme hlavní druhy rizikového chování. Uvedené projevy rizikového chování se často kombinují, prolínají a doplňují. Zřídka kdy se objevuje rizikové chování pouze jednoho druhu.

Světová zdravotnická organizace vymezila medicínskou kategorii „dorost“ jako nezávislou rizikovou populační skupinu se individuálním preventivním programem. Nejčastěji se jedná o tři rizikové typy chování, které se vzájemně sdružují a jeden usnadňuje vznik druhého:

- zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, ilegální drogy);
- negativní chování v oblasti reprodukce (nadměrné střídání partnerů, nechráněný pohlavní styk);
- negativní psychosociální chování (deprese, sebevražedné sklony, zvýšená agrese, záškoláctví, poruchy chování, nadměrné rvačky, nemilosrdnost k jiným lidem nebo zvířatům) (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 201).

Sobotková et al., (2014, s. 40-41) uvádí následující rozdělení rizikového chování: Záškoláctví (nejčastěji z důvodů experimentu, dobrodružství, nepřijetí jedince do kolektivu, poruchy učení či chování), lhaní (společnost doposud nepřijímá lhaní jako řádný projev rizikového chování), agresivita, agresivní chování, šikana, kyberšikana, násilné chování, obecně kriminální činy (odcizení cizího majetku), vandalismus (poškozování cizího vlastnictví), závislostní chování (kouření, alkohol, gambling, netolismus, nelegální

návykové látky, nadměrné užívání technologií, rizikové chování na internetu (nelegální internetové stránky, nevhodný či kriminální obsah, kyberšikana), rizikové sexuální chování (promiskuitní chování, nechráněný pohlavní styk, předčasné sexuální aktivity, prostituce, předčasné těhotenství), rizikové chování v dopravě (nevzdělanost či porušování dopravních pravidel), extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity (extrémní sporty sebou nesou riziko smrti, boilding, přeskokování nebezpečných úseku), požití anabolik a steroidů, nezdravý životní styl, extremismus, xenofobie, rasismus, antisemitismus.

2.3 Faktory ovlivňující vznik rizikového chování u dětí a mládeže

Podkapitola se zaměřuje na faktory, které ovlivňují vznik rizikového chování u dětí a mládeže.

Dle Sobotkové et al., (2014, s. 49) je porozumění rizikovým faktorům a procesům zásadní pro identifikaci adolescentů, kteří nejčastěji potřebují včasnou intervenci.

Miovský et al., (2012, s.130) uvádí, že dispozice rizikového chování lze předvídat na bázi vědomostí o působení rizikových a protektivních faktorů. Dále zmiňuje, že Jessor, R., Donovan, J. E. & Costa, F. M. (1991) ve své knize uvádí, že existuje vlivný explanační rámec, který v tomto ohledu se nazývá teorie problémového chování, která se dále člení na psychosociální faktory, a to do tří systémů, které ovlivňují genezi vzniku rizikového chování:

- „subjektivní percepce a hodnocení sociálního prostředí, zejména vnímání a hodnocení vztahů s druhými lidmi, modely chování u blízkých osob, vnímaná kontrola ze strany rodičů a přátel;
- osobnostní charakteristiky, jako je sebepojetí, hodnotová orientace a osobnostní rysy;
- chování, které představuje přímé antecedenty vlastního problémového chování (např. nedostatky ve školní práci), nebo aktivity s rizikovým chováním neslučitelné”.

Vojtová (2008, s. 39-40) řadí mezi faktory, které ovlivňují vznik rizikového chování rodinu a dítě spojené s rodinou, jako s primárním sociálním prostředím. Mezi rizika spojená s rodinou dítěte uvádí:

- rodinné zázemí: neúplná rodina, nadměrný počet členů rodiny, absence otce, nesvéprávná matka, dlouhodobá nezaměstnanost rodičů, existenční problémy rodiny, rodina s nižším socio – ekonomickým statutem;

- oslabené vazby v rodině: spory mezi rodiči, násilí, negativní vztahy s prostředím, sociální separace, psychiatrická nemoc jednoho nebo obou rodičů;
- negativní rodinný model: zločinnost, antisociální chování, užívání návykových, nelegálních látek;
- nepatřičný výchovný styl: nedostačující vedení dítěte, odmítání dítěte, týrání, nezájem o dítě.

Kabíček, Csémy, Hamanová et al., (2014, s. 35-37) definují ochranné (protektivní) a rizikové faktory (spouštěče), které výrazně ovlivňují jedince. Řada protektivních faktorů i přes velký tlak rizikových faktorů, dokáže ochránit jedince před vzniklým rizikem. Faktory se objevují v celistvé společnosti, bohužel doposud se dostatečně nevyužívají v praxi ani v prevenci. Ve své knize rozděluje faktory na individuální, rodinné a společenské, pod které následně spadají faktory ochranné a rizikové.

Individuální faktory

Rizikové: zanedbávání a zneužívání dětí v jejich dětství, poruchy chování, genetické dispozice, u dítěte staršího věku nedostatek sebedůvěry a sebevědomí, chronické onemocnění, záškoláctví, nedostatečný školní, strach z budoucna, nechutenství ze života, kamarádi s problémovým chováním, nekvalitní rodinné zázemí, segregace od majoritní společnosti, předčasné těhotenství v dospívání.

Ochranné: v případě negativních zkušeností v dětství – přijetí a akceptování své minulosti; vysoká inteligence, sebedůvěra, sebevědomí, pozitivní pohled na budoucnost, pozitivní hodnotová orientace, přátelství s uvědomělou vrstevnickou skupinou, pozitivní orientace na školský vzdělávací systém, kvalitní rodinné zázemí, pocit dítěte, že patří do společnosti a je přijímáno.

Rodinné faktory

Rizikové: úmrtí v rodině, dysfunkční rodina, opovržení rodinou, závislost rodinných příslušníků na návykových látkách, problémy ve vzájemné komunikaci, slabý zájem a dohled nad dítětem, nedůsledná výchova, nízký socioekonomický status rodiny, nadměrná benevolentnost nebo autoritativnost rodiny, neshody rodiny a vrstevníků.

Ochranné: kvalitní vztahy v rodině, kvalitní sociálně přirozené prostředí, vzájemná podpora, důsledná výchova, otevřená komunikace, přijímání dítěte do rodinného prostředí, výrazný zájem o dítě a jeho budoucnost, rodina s vyšším socio-ekonomickým statutem.

Společenské faktory

Rizikové: chudoba společnosti, vysoká nezaměstnanost, negativní vzorce chování v okolí, problémové a negativní chování v mediích a na sociálních sítích, legální obchod se zbraněmi, lehká dostupnost návykových látek pro děti a mládež, přijímání drog jako norma. Ochranné: kvalitní vzdělávací systém, silná sociální kontrola nad dětmi a nad jejich způsobem trávením volného času, pozitivní vzory v okolí, přísné zákony a pokuty za nelegální drogy, pozitivní zprávy v mediích, kvalitní školní, sociální a rodinné zázemí.

Existuje široká řada faktorů, které ovlivňují chování dítěte. Chování jedince se nepochybně odráží od prostředí a sociálního okolí, ve kterém se dítě nachází. Dítě si postupem času vytváří a doplňuje vlastní hierarchii hodnot, a proto je důležité, s jakými vzory se setkává. Pokud jde o poznání a volbu vzorů, zpravidla naše chování ovlivňují členové rodiny, pedagogové, přátelé, literatura, vlastní sebevzdělání a seberealizace, nastavení kvalitních hodnot a radost ze života (Nytrová, Pikálková, 2007, s. 82). Dítě, které pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí nemá uspokojené primární potřeby. Dítě často provází citová a sociální labilita, nevyrovnanost, výbušnost, zvýšená agrese, odmítání autority, záškoláctví, využívání vulgarismu, snížené hygienické návyky, zanedbaný vzhled, nošení znečištěného a špinavého prádla, nedostatečné komunikační schopnosti, netrpělivost, snížená schopnost adaptace. To se navenek může projevit jako intelektuální nevypěstlost. Dítě nemá v rodině správný vzor, a tak je pro něj případné rizikové chování bráno jako norma, a proto je nutné věnovat jim zvýšenou sociální a rodinnou pozornost již od raného dětství (Lechta ed., 2016, s. 445).

Dalším specifickým rizikovým faktorem je příslušnost dětí a mládeže k etnické menšině, kdy se kultura výrazně odlišuje od majoritní společnosti. Jedinci, kteří žijí ve větších městech, a zvláště v určitých částech města jsou více ohroženi vznikem rizikového chování, shlukují se zde občané s nízkým ekonomickým statutem, kteří zde zakládají a rozšiřují své rodinné zázemí. V daných oblastech hrozí riziko střetu dětí s příslušníky kriminální subkultury ve vazbě nebo věznicích pro výkon trestu. Dnes se tyto oblasti nazývají sociálně vyloučené lokality, jedná se o primární zdroj, kde hrozí vznik rizikového chování (Průcha ed., 2009, s. 387-388).

2.4 Primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže

V následující podkapitole se seznámíme s primární prevencí rizikového chování u dětí a mládeže, která hraje v jejich životě nezastupitelnou roli.

V odborné literatuře existuje různorodé pojetí daného pojmu. V pedagogickém slovníku Průcha, Walterová, Mareš (2003, s. 178) definují prevenci jako „*soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům*“.

Podle T. Čecha (2011) primární prevence hraje v životě každého člověka velmi významnou roli, neřídka kdy bývá primární prevence podceňovaná a nedostatečně implementovaná do školského vzdělávacího systému. Primární prevenci vymezuje jako nezbytný základ pro zachycení vzniku rizikového chování u dětí a mládeže, dříve, než jedinec bude vystaven přímému riziku, na které nedokáže samostatně, plnohodnotně a kompetentně odpovídat. Proto se z daného důvodu primární prevence soustředí na rozsáhlejší společnost a jejím záměrem je každého jedince omezovat a chránit před nepříznivými faktory, následně vybudovat a zformovat vhodné vitální vztahy, hodnoty a opatřit mladého člověka důležitými kompetencemi, se kterými dokáže nebezpečné riziko v určité chvíli rozpoznat a nenechá se negativně ovlivnit a zvládne plnohodnotně řešit vzniklou situaci.

Pojem prevence představuje samotnou primární prevenci, která chrání jednotlivce i společnost před vznikem rizikového chování. Primární prevenci můžeme chápat, jako kterýkoli druh pedagogické, vzdělávací, zdravotní či sociální intervace vedoucí k předcházení vzniku rizika, řešení jeho důsledků a následné zamezení progresu jeho existujících forem (Miovský et al., 2012, s.107).

MŠMT (2010, s. 2) uvádí, že zásadním východiskem primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže je výchova, která se zaměřuje na předcházení a snížení rizikových projevů chování, a to v rámci učení dítěte k rozvoji příznivému společenskému chování, učení základních zásad chování v souladu se společenskými normami, rozvoj k zdravému životnímu stylu, učení k růstu psychosociálních dovedností a zvládání náročných životních situací.

MŠMT (2010, s. 2) za specifickou primární prevenci považuje činnosti a programy, které se zaměřují na předcházení vzniku a na snížení výskytu individuálních forem rizikového chování u dětí. Specifickou primární prevenci dále rozděluje do tří úrovní:

- Všeobecná prevence: zaměřuje se na rozsáhlejší společnost, radíme zde všechny děti a mládež, bez předem zjištěného rozsahu a obsahu daného problému rizikové chování.

- Selektivní prevence: zaměřuje se na žáky, jedná se o skupinu, u které lze predikovat zvýšený výskyt rizikového chování.
- Indikovaná prevence: soustředí se pouze na jedince a na individuální skupiny, u kterých se objevil značnější výskyt rizikových faktorů ve vystupování nebo v oblasti chování, negativní chování v rodině, ve školním zařízení nebo s vrstevníky.

Odchylný význam má nespecifická primární prevence, která se zaměřuje na správné formy chování, zdravý životní styl, funkčnost vztahů, rovnováhu sféry pracovní, osobní, společenské i volnočasové, seberozvoj, sebepoznání a sebereflexi (Orel et al., 2020, s. 383).

V případě selhání u dětí s rizikovým chováním je často potřeba zasáhnout mimo jiné i právně, rodiče nebo učitelé se mohou obrátit na orgány sociálně-právní ochrany – krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně, Úřad práce ČR (Bendl, 2016, s. 18).

3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Třetí kapitola se zabývá vymezením sociální exkluze. Poskytuje náhled do problematiky sociálního vyloučení Romů a identifikuje sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně.

3.1 Vymezení sociální exkluze

V následující podkapitole si představíme pojem sociální exkluze, který v současnosti nabývá stále silnějšího měřítka.

Sociální exkluze představuje stav, kdy dochází k destrukci sociálních vztahů ve společnosti. Jedná se o proces vyčleňování jednotlivců, skupiny nebo minoritní menšiny ze společnosti. Osoby sociálně vyloučené, jsou často zbaveni práv a povinností. Důležitý význam je kladen na koncepci lidských práv, kdy vyloučení z lidských práv a je pojímáno jako nejkrajnější forma sociální exkluze (Mareš, 2006, s. 7).

Pojem sociální vyloučení vyznačuje stav, kdy jedinec, rodina jeho příslušníci, domácnost, společnost nebo celá subpopulace jsou vyloučeni z majoritní společnosti, společenských vztahů, v přístupnosti a fungování sociálních zařízení, které jsou dostupné většinové společnosti (Moravec in Hirt, Jakoubek eds., 2006, s. 13).

Představitel sociologického časopisu Toušek (2007, s. 13) ve svém odborném článku uvádí, že sociální vyloučení chápe jako stav, kdy individua nebo skupiny jsou vytlačovány od centra města na samotný okraj společnosti a dochází zde k omezování služeb a dostupnosti zdrojů, které jsou zprovozněny ostatním jedincům městského dění. Sociální vyloučení může být způsobeno více vlivy, které rozdělujeme na vnější a vnitřní. Vnější příčiny sociálního vyloučení jsou takové vlivy, které se nachází mimo okruh kontroly vyloučených osob, jedinci nedokážou samostatně ani na základně svých činů a jednání vlivy ovlivnit. Vlivy určují společenské podmínky nebo vychází z chování jedinců. Mezi základní příčiny řadí: zaměstnanecký trh, sociální a bytovou politiku, rasismus, diskriminaci v rámci původu jedince a jeho národnosti. Na rozdíl od vnějších vlivů existují vnitřní vlivy, které vznikají na základě konkrétního chování a jednání u lidí, kteří se zásadně lokalizují v sociálně vyloučené oblasti. Vnější příčiny obsahují: nezaměstnanost, negramotnost ve finanční oblasti, apatie, nízká motivace, lhostejnost vůči současným problémům.

Sociální vyloučení je spojené s diskriminací menšiny, obdobně jako chudoba je sociální vyloučení přenášeno z rodiny na jejich potomky. Jedná se primárně o jedince, kdy v jejich

minulosti docházelo k neuspokojení základních hodnot, postojů a nastavení negativních vzorců chování vůči společnosti (Mareš, 2006, s. 9).

Bedřich v dokumentu „*Vstupní analýza Vsetín*“ (2016, s. 7) uvádí, že samotné sociální vyloučení charakterizují specifické znaky jako je finanční a materiální chudoba, nezaměstnanost, pobírání sociálních dávek, dočasné bydlení, nedostatečný přístup k veřejným sociálním službám, zadluženost a exekuce, zvýšený výskyt rizikového chování a zločinnosti.

Mareš, Horáková, Rákoczyová (2008, s. 11-12) uvádí, že sociální exkluze vychází se společenských podmínek, které tvoří základní prvek v životě jedinců a jejich vrstevních skupin. Sociální vyloučení lze pojímat více způsoby. Řada autorů pojímá definice obdobně, kdy se shodují v tom, že dochází k insuficientní participaci osob v oblasti společenského života. Konkrétně se jedná o oblast vzdělání, zdravotní péče, rodiny, politiky, komunitního života a kultury. Sociální exkluze napadá hodnoty, které jsou v naší společnosti považovány za prioritní. Jedná se o hodnoty, jako je sociální spravedlnost, rovnost příležitostí, sociální solidarita a v obecném slova smyslu základní lidská práva.

Ministerstvo vnitra České republiky (2009, s. 31) v jednom ze svých uvedených dokumentu „*Identifikace zásadních problému v oblasti sociálního vyloučení*“ uvádí, že primárně pro děti a mládež je život v sociálním vyloučení rizikový a omezující. Jsou zde uspokojeny pouze základní potřeby a jejich přístup k veřejným službám je výrazně omezen. Dítě přebírá životní styl rodiny, který se pro ně stává typický. Děti se nachází v prostředí, kdy nedokážou podlehnout nátlaku životu v sociálním vyloučení, jejich postavení v majoritní společnosti je z velké většiny diskriminující a jejich možnosti a na trávení organizovaných aktivit jsou velmi omezené. Situace dětí v sociálním vyloučení může být velmi závažná a sociální pracovníci musí situaci brát za absolutní prioritu a věnovat jim výhradní pozornost.

3.2 Sociální vyloučení a Romové

V následující podkapitole uvedeme náhled do problematiky sociální exkluze Romů.

Ministerstvo vnitra České republiky (2009) v jednom ze svých uvedených dokumentu „*Identifikace zásadních problému v oblasti sociálního vyloučení*“ uvádí, že sociální exkluze stále patří mezi velmi diskutovanou tématiku řadou odborníků, kdy se problém stále častěji objevuje v řadě měst, obcí a regionů. Primárně romská menšina patří stále mezi velmi rizikovou skupinu ohroženou sociálním vyloučením. Majoritní společnost odmítá romskou

populaci z důvodu jejich etnické příslušnosti. V rámci sociální exkluze, bez včasné intervence odborníků, se mohou postupem času jedinci vzburit a nastanou vlivné společenské otřesy, kdy může dojít až k hloubkové krizi demokracie a víry ve státní instituce a konceptu právního státu.

V České republice koexistence s Romy veřejnost propojuje primárně z důvodu jejich etnické odlišnosti, které se netýkají sociálních problémů či dodržování zákonných norem. Česká veřejnost vnímá jako hlavní problém spíše jejich etnický původ než sociální obsah. Vnímají soužití s Romy obdobně jako soužití s cizinci. Problém se zde odráží primárně i na dětech a mládeži, které lze těžko integrovat do společnosti a veřejnost je obtížné přijímat. (Gabal, Čada, Sopek, 2008, s. 10)

Vláda ČR vydala „Zprávu o stavu romských komunitách v České republice“ (2004), kdy uvádí, že jednou ze zásadních příčin, které stěžují přijetí romské menšiny na území majoritní společnosti jsou předsudky a nedostatečné vzdělání a nízké uplatnění v profesním životě a na trhu práce romské komunity. U příslušníků romských komunit převažuje pouze základní vzdělání nebo neukončené základní vzdělání. Převaha příslušníků romských komunit své děti nepodporuje nebo nemotivuje ke vzdělání, jestliže chtějí, aby jejich děti absolvovaly úspěšné vyšší vzdělání, sami jim nedokážou se vzděláním pomoci. V případě, že Romové dosáhli výučního listu, jedná se o profese, které jsou dnes na trhu práce málo žádané, nebo se objevují potíže s přijetím do zaměstnání z důvodu jejich původu.

Příslušníci romské menšiny se často potýkají s diskriminací, kdy dané jednání postupně ovlivňuje jedincovo mentální i duševní zdraví. V České republice se jedná o zásadní problém, kdy se jedinci přesídlují do ústraní a žijí v sociálně vyloučených lokalitách na kraji města. (Šišláková in Smutek, 2006, s. 47)

Dle Mareše (2006, s.17) je romská menšina zařazována do vysokého stupně ohrožení sociálním vyloučením. Jedinci se více potýkají s nezaměstnaností a chudobou, často žijí v nepříznivých podmínkách, přeplněných bytech a obývají oblast převážně na hranici města. Děti romského etnika jsou častěji přeřazovány do zvláštní školy, kde mají větší šanci na úspěšné dokončení základního vzdělání.

Centrum pro výzkum veřejného mínění je výzkumným oddělením Akademie věd České republiky, kdy v dubnu v roce probíhal 2019 výzkum, který hodnotil soužití romské populace s ostatními obyvateli na území České republiky, názory se týkali občanů majoritní společnosti s celkovým vzorkem 1052 dotazovaných jedinců ve věkové hranici od 15 let.

Dotazovaní vyjadřovali svůj názor na pětibodové škále. Z výzkumu vyplynulo, že k symbióze Romů a ostatních obyvatel nedochází, téměř tři čtvrtiny 72 % dotázaných vnímají Romy jako špatné. Naopak jako dobré soužití hodnotí pouze necelá čtvrtina 23 %. Z výsledků je patrné, že převládala názor, kdy příslušníci romské komunity stále nejsou přijímáni majoritní společností (Centrum pro výzkum veřejného mínění, © 2019).

3.3 Identifikace sociálně vyloučených lokalit ve Vsetíně

Následující podkapitola se zabývá sociálním vyloučením ve Vsetíně. Představíme si pojem sociálně vyloučená lokalita a oblasti, které Vsetín identifikuje za sociálně vyloučené. Sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně tvoří základ pro praktickou část bakalářské práce, proto si v následující podkapitole dané oblasti blíže představíme.

Ministerstvo práce a sociálních věcí definuje sociálně vyloučenou lokalitu jako místo, území, budovu, samostatný byt, adresu, ulici nebo čtvrť, kde žijí lidé, u kterých se vyskytují znaky sociálního vyloučení. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2022)

Bedřich v dokumentu „Vstupní analýza Vsetín“ (2016, s. 7–13) uvádí, že sociálně vyloučenou lokalitu tvoří osoby, které kombinují znaky sociálního vyloučení. Zásadní roli v sociálně vyloučených lokalitách představuje etnicita. Vystoupení jedince ze sociálně vyloučené lokality je velmi složité, samotný jedinec nedokáže z dané oblasti odejít bez zásahu odborné pomoci, vyskytují se pouze ojedinělé případy, kdy osoba je schopna se z nepříznivé situace vymanit sama. V České republice a přímo ve Vsetíně se jedná o romskou menšinu, kdy jedinci jsou výrazně ohroženi sociálním vyloučením a často obývají sociálně vyloučené lokality. Romové ve Vsetíně jsou koncentrováni ve stejných adresách, kdy daná lokalita, byt nebo adresa se stala do jisté míry sociálně vyloučená, nebo sociálním vyloučením ohrožená. Osoby žijící v daných lokalitách jsou často nezaměstnané, pobírají státní sociální dávky, dochází k exekuci a zadluženosti, jedinci z většiny dosáhnou pouze základního vzdělání a v neposlední řadě zde dochází k zvýšenému výskytu rizikového chování. Lokality ve Vsetíně jsou rozděleny podle etnického příslušenství. První nejvíce známou lokalitou je Poschla, kde jsou sociálním vyloučením specifikovány dvě adresy Poschla 2082 a 2083, jedná se o budovy, které jsou obývány 100 % romskou menšinou, celkový odhad Romu se zde pohybuje okolo 155, kdy Romové žijí v nepříznivých podmínkách a často se potýkají s nezaměstnaností, exekucí a pobírají dávky hmotné nouze. Druhou adresou je Jirásková 409, která je také 100% romská, nachází se zde přibližně 81 obyvatel. Velká část obyvatel je vedena na úřadu práce a pobírá dávky hmotné nouze. Obě

lokality jsou vedeny, jako sociálně vyloučené a rodiny se opětovaně potýkají s řadou problémů. Jeden ze zásadních problémů je, že daná oblast je velmi vzdálená od centra města, následkem primárně děti nedochází do škol a hrozí u dětí a mládeže riziko vzniku rizikového chování. Následně Vsetín tvoří smíšené lokality, které jsou výrazně ohrožené sociálním vyloučením. První mikrolokalitu tvoří adresa Pod Pecníkem 1308, 1309, 1310, která je tradičně obývána Romy, nachází se zde i jedinci z majoritní společnosti. Budova je označena jako nejpříznivější ze všech ostatních sociálně vyloučených lokalit. Další adresa je Nemocniční 1058, kterou obývá romská rodina v počtu 4 dospělí a 3 děti. Další adresy jsou vedené v Rokytnici 464, 465, 466 a Sušilová 1335, které nejsou více specifikované. Poslední adresou je Tyršova 1272, jedná se o budovu ve vlastnictví města. Odhadem zde bydlí přibližně 12 Romů, zbytek budovy obývají majoritní obyvatelé. Ve všech zmíněných adres žijí osoby s patrným výskytem znaků sociálního vyloučení. Osoby často trpí řadou problémů a vyžadují odbornou pomoc.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Teoretická část navazuje a slouží jako podklad pro praktickou část. V praktické části této bakalářské práce je výzkum konkrétně zaměřen na strukturu volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Dále jsme se zaměřili na způsob trávení volného času. Zajímá nás, kde a s kým děti a mládež nejčastěji a nejraději tráví svůj volný čas. Dále zjišťujeme, jaký význam přikládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času. Problematiku dále konkretizujeme z hlediska genderu.

Výzkumné téma zjišťuje a odkrývá aktuální problematické jevy, které ovlivňují organizaci volného času u dětí a mládeže a pochopitelně působí i na děti samotné.

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření je **analyzovat strukturu volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit**

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit, jakým způsobem děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas
2. Zjistit, s kým nejraději a s kým nejčastěji tráví děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit svůj volný čas
3. Zjistit, kde děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas
4. Zjistit, jaký význam přikládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Z výzkumných cílů výše vycházejí výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká je struktura volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit?

Vedlejší výzkumné otázky:

VO1 Jakým způsobem, děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas?

- **H1** Dívky ze sociálně vyloučené lokality navštěvují zájmové kroužky více než chlapci ze sociálně vyloučené lokality

VO2 S kým nejraději a s kým nejčastěji tráví děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit svůj volný čas?

VO3 Kde děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas?

VO4 Jaký význam přiřkládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času?

- **H2:** Existují rozdíly v tom, jak dívky a chlapci ze sociálně vyloučených lokalit vnímají význam volného času

4.3 Pojetí výzkumu

Výzkum se zaměřuje na strukturu volného času dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. V rámci naší práce jsme zvolili kvantitativně orientovaný výzkum. Kvantitativní výzkum se vymezuje jako úmyslná a soustavná činnost, při které prostřednictvím empirických metod se zkoumají, potvrzují, vyvrací a ověřují hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy (Chráška, 2016, s. 11).

4.4 Výzkumný nástroj

Z důvodu kvantitativního charakteru výzkumu, vyššího počtu dotazovaných a z důvodu zaručení a zachování anonymity, jsme následně zvolili pro výzkumné šetření metodu dotazníkového šetření. V rámci přípravy jsme v březnu 2022 aplikovali pilotní dotazník, který jsme vyzkoušeli na vybraném vzorku dětí. V rámci pilotáže jsme zvolili místní nízkoprahový klub, kdy se svolením a ochotou paní ředitelky jsme následně prezenční formou rozdali 15 dětem dotazníky. Zjišťovali jsme, zda jsou jednotlivé položky v dotazníku pochopitelné a srozumitelné. Následně jsme dotazník na základě potřeb a připomínek dětí upravili.

Dotazník byl plně anonymní a celkově čítal 20 položek obsahující otázky otevřené, uzavřené a polouzavřené. Dotazník se skládal z úvodu, který děti stručně seznamoval s výzkumem a vyzdvihoval jeho anonymitu. První položky č. 1,2 jsou uzavřené a zjišťují základní informace o respondentovi. Následně je v dotazníku umístěna položka č. 3, která byla zvolena polouzavřenou formou a nesla funkci filtrační stanovuje, jestli bude respondent začleněn do výzkumného šetření. Strukturované položky byly zahrnuty v položkách č. 4,7,11,15. Další polouzavřené položky nesly položky č. 5,6,10,12,14,16,17,18. Pouze v jednom případě byla použita položka otevřená a konkrétně se jednalo o položku č. 13. U škálových položek děti přiřazovaly známku 1 až 5 podle hodnotící škály, jednalo se o položky č. 8,9,20. Položka č. 19 nesla funkci uzavřenou a vyjadřovala souhlas a nesouhlas,

který děti zaznamenávaly na pětibodové škále. Vzorová forma dotazníků se nachází v příloze bakalářské práce. Pro větší přehlednost jsme vytvořili následující tabulku.

Tabulka 1 Výzkumné otázky a k nim navazující položky v dotazníku

Výzkumná otázka č.	Číslo položek	Název položek v dotazník
1	4,5,6,7,11,12,13,14,15,16,18	4. Jak často zažíváš nudu ve svém volném čase? 5. Co děláš nejčastěji ve svém volném čase během všedního dne (PO-PÁ)? 6. Co děláš nejčastěji ve svém volném čase během všedního dne (SO – NE)? 7. Kolik hodin denně strávíš na sociálních sítích? 14. Proč navštěvuješ kroužky? 11. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek? 12. Jaké kroužky navštěvuješ? 13. Do kterého kroužku by si rád/a chodil/a? 15. Kolikrát týdně tyto kroužky navštěvuješ? 16. Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, uveď důvod 18. Navštěvuješ nějaké z následujících zařízení ve Vsetíně?
2	8,9	8. S kým rád/a trávíš svůj volný čas? 9. kým nejčastěji trávíš svůj volný čas?
3	10,17	10. Kde rád/a trávíš svůj volný čas? 17. Kde se nachází kroužky, které navštěvuješ?
4.	19, 20	19. K čemu volný čas podle tebe je? 20. Jak důležitý je pro tebe tvůj volný čas?

4.5 Výzkumný soubor

V rámci našeho výzkumného šetření jsme se zaměřili na Zlínský kraj. Záměrný soubor jsme účelně zúžili ze všech sociálně vyloučených lokalit v České republice na lokality ve Zlínském kraji. Z důvodu dostupnosti respondentů a osobní administrace dotazníků. „Zpráva o stavu romské menšiny ve Zlínském kraji“ (Gába, 2020, s. 2) uvádí, že město Vsetín obývá nejvíce Romů a z toho 80 % činí sociálně vyloučených. Záměrně jsme si vybrali město Vsetín, které je nejvíce ohrožené sociálním vyloučením ve Zlínském kraji.

Základní soubor tvořily děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit ve Vsetíně. Výběrový soubor tvořily děti a mládež navštěvující Nízkoprahový klub Rubikon, který je lokalizován přímo v sociálně vyloučené lokalitě, předmětem zkoumání zde byly děti ve věkovém rozmezí 9-15 let. V rámci výzkumného šetření jsme dále do výběrového souboru zařadili Základní speciální školu Vsetín, zde jsme naši pozornost věnovali primárně speciálním třídám, konkrétně jsme navštívili 4. a 5. třídu a celý druhý stupeň. Základní školu navštěvují děti a mládež ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Pro sociokulturně znevýhodněné prostředí neexistují přesná kritéria, řada autorů se shodne, že sociální znevýhodnění, plní stejné podmínky. Zíková et al., (2011, s. 14) definuje sociální znevýhodnění, jako proces, kdy dítě žije v nepříznivých podmínkách a nachází se v prostředí, které je charakteristické nízkým socioekonomickým statusem a jsou zde přítomny negativní vlivy ovlivňující chování a vzdělávací proces dítěte. Kritéria sociálního znevýhodnění naplňují určité znaky sociálního vyloučení, proto jsme se následně rozhodli pro výběr dané školy. Nachází se zde primárně děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit sociálním vyloučením ohrožených.

Výzkum proběhl v březnu roku 2022. Přístup k respondentům byl proveden skrze ředitele školy a ředitelky Nízkoprahového klubu Rubikon, kteří umožnili provést výzkumné šetření a následně vypomohli s realizací dotazníků. Po následné úpravě položek v dotazníku byl dotazník osobně administrován a aplikován na všech přítomných dětech. Celková návratnost dotazníků dosáhla 87 kusů. Pro chybné, neúplné a nemístné vyplnění jsme vyřadili 3 dotazníky. V rámci filtrační položky v dotazníku, kdy děti nesplňovaly vyžadovanou lokalitu, jsme následně vyřadili 4 dotazníky. Celkově jsme pro náš výzkumný záměr aplikovali 81 dotazníků. Návratnost dotazníků činila 100 %. Vyplnění dotazníků vyžadovalo cca 15 minut času. Pro lepší přehlednost v zastoupení dětí jsme vytvořili následující tabulky.

Tabulka 2 Výběrový soubor

Třída	Nízkoprahový klub Rubikon	Relativní četnost	Základní speciální škola Vsetín	Relativní četnost
4.	4	4,94 %	9	11,11 %
5.	3	3,7 %	14	17,28 %
6.	4	4,94 %	7	8,64 %
7.	5	6,17 %	11	13,58 %
8.	7	8,65 %	9	11,11 %
9.	2	2,47 %	6	7,41 %
Celkem	25	30,87 %	56	69,13 %

Tabulka 3 Genderové zastoupení mezi respondenty ve výzkumném šetření

Gender	Absolutní četnost	Relativní četnost
Chlapec	43	53,09 %
Dívka	38	46,91 %
Celkem	81	100 %

4.6 Způsob zpracování dat

Výzkumné údaje získané výzkumným dotazníkovým šetřením jsme podrobně analyzovali. Data získaná z dotazníku byly spočítána a následně převedena a vložena do tabulky a grafů v MS Excel a MS Word. K vytvoření spojnicových grafů jsme aplikovali funkci xy chart label excel. Položky v dotazníku jsme zpracovali pomocí čárkovací metody, které jsme následně převedli do grafů a tabulek četnosti v MS Excel. Prvně vyhodnocujeme faktografické otázky a filtrační otázky a následně položky, které se vážou k výzkumným otázkám. Při analýze 20 položky v dotazníku jsme použili aritmetický průměr, četnosti a modus. Sloupcové grafy k položkám 1-20 z dotazníku, jsou zahrnuty v příloze této bakalářské práce.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Následující kapitola obsahuje výsledky výzkumného šetření, získané prostřednictvím dotazníku. Prvně vyhodnocujeme faktografické otázky a filtrační otázky, které obsahují pohlaví, třídu a bydliště. Filtrační položka vyřadí respondenty, kteří nesplňují podmínky vhodné pro výzkumné šetření. Následně vyhodnocujeme položky, které se vážou k výzkumným otázkám. V rámci přehlednosti jsou některé výsledky znázorněny v tabulce i grafické podobě.

Položka č. 1 Jsi?

Tabulka 4 Pohlaví

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Chlapec	43	53,09 %
Dívka	38	46,91 %
Celkem	81	100 %

Z výsledků jsme zjistili, že z celkového počtu respondentů 81 je 43 chlapců a 38 dívek. Zastoupení dívek a chlapců ve výzkumném šetření je obsazeno téměř ve stejné míře, chlapci převažují pouze o 6,18 %.

Položka č. 2 Do jaké třídy chodíš?

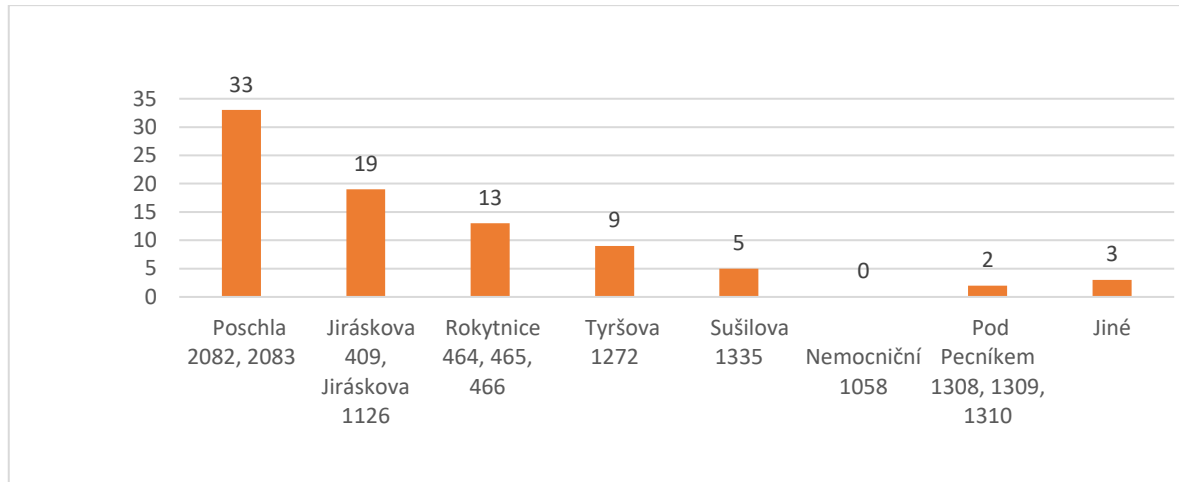
Tabulka 5 Třída

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
4. třída	13	16,04 %
5. třída	12	14,81 %
6. třída	15	18,53 %
7. třída	17	20,99 %
8. třída	13	16,05 %
9. třída	11	13,58 %
Celkem	81	100 %

Ve druhé položce jsme zjistili jednotlivé zastoupení dětí ve třídě. Třídou 4. a 5. navštěvuje 13 a 12 dětí. Zastoupení v 6. a 7. třídě činí 15 a 17 dětí. Poslední dva ročníky navštěvuje 13 a 11 dětí.

Položka č. 3 Bydlíš v některé z těchto lokalit?

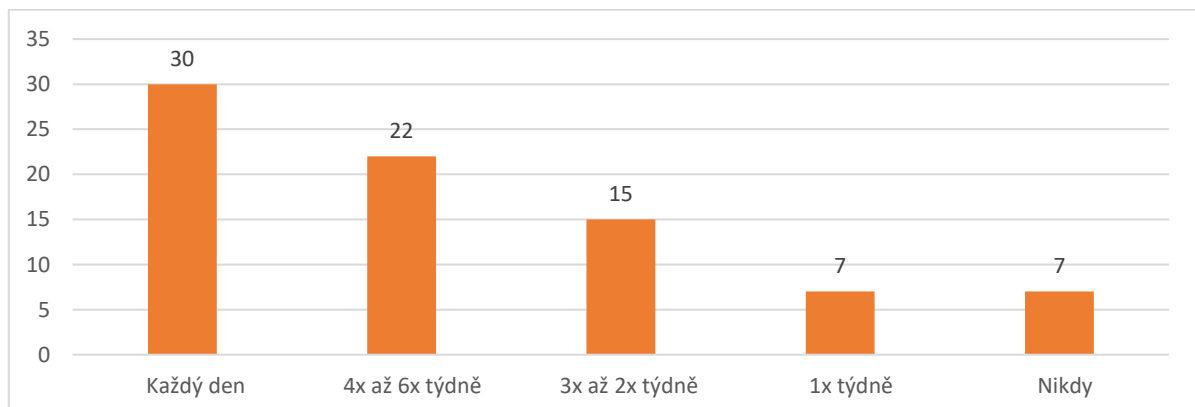
Graf 1 Lokalita

V následující položce č. 3 jsme zjistili data nezbytné pro naši empirickou část. Položka zároveň nesla funkci filtrační, kdy v případě, že dítě nebydlí v sociálně vyloučené lokalitě, došlo k vyřazení dítěte z výzkumného šetření. V našem případě se jednalo o 3 děti, které jsme nezapočítali do výzkumného šetření. Nejvíce dětí 33 jsme zachytili v sociálně vyloučené lokalitě Poschla 2082, 2083. Druhou nejvíce rozšířenou lokalitou byla adresa Jiráskova 409, 1126 v celkovém počtu 19 dětí. Třetí místo zastoupila adresa Rokytnice 464,465,466, kde celkový počet dětí činil 13. Na čtvrté místo se umístila adresa Tyršova 1272 s počtem dětí 9. Na adrese Sušilová 1335 výrazně poklesl počet dětí na pouhých 5. Nejmenší zastoupení měla adresa Pod Pecníkem 1308,1309,1310, kde jsme zachytili pouze 2 děti. Celkově jsme zachytili 6 sociálně vyloučených lokalit nebo lokalit.

Položka č. 4 Jak často zažíváš nudu ve svém volném čase?

Graf 2 Počty hodin

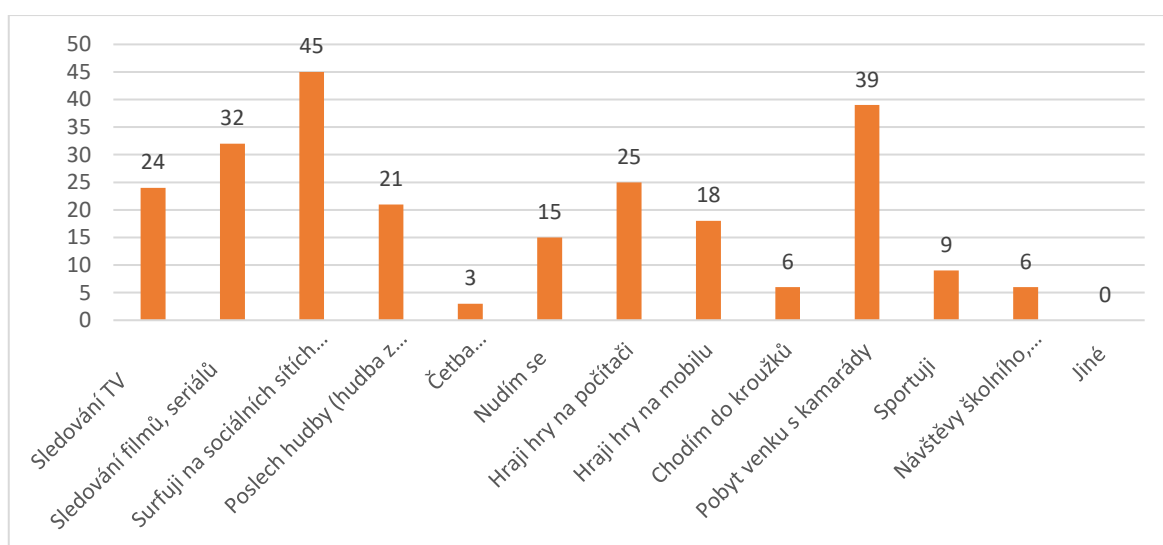

Následující položka č. 4 nám odpověděla na to, jak často se děti nudí ve svém volném čase. Z grafu č. 2 můžeme vyčíst, že výrazně dominovala odpověď, kdy se 30 dětí nudí každý den. Dále 22 dětí odpovědělo, že zažívají nudu 4x až 6x týdně. 15 dětí uvedlo míru frekvence nudy v hodnotě 3x až 2 týdně. 1x týdně se nudí pouze 7 dětí. Ve svém volném čase se nenudí jenom 7 dětí.

Položka č. 5 Co děláš nejčastěji ve svém volném čase během všedního dne (PO-PÁ)?

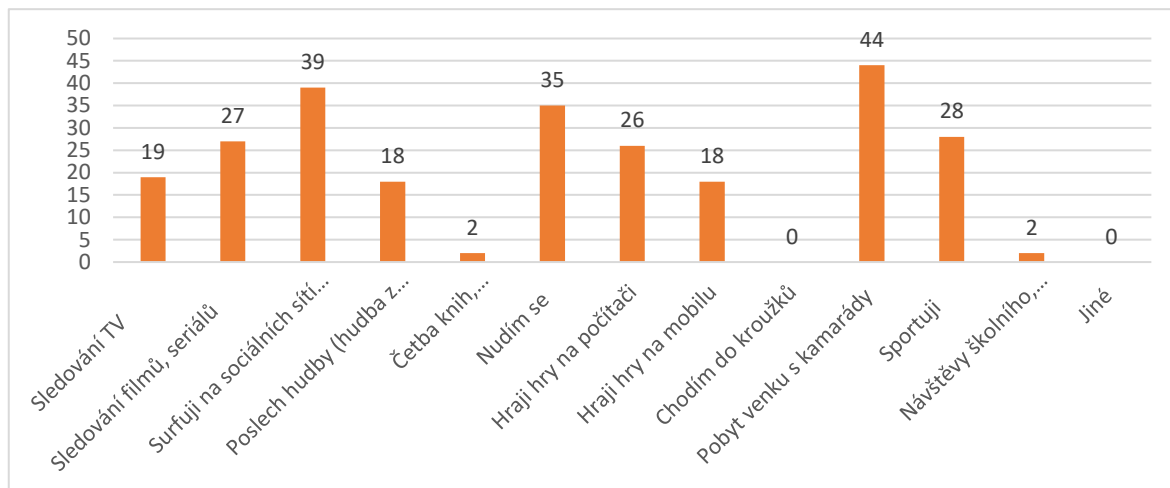
Graf 3 Nejčastější činnosti (PO-PÁ)

Následující položka č. 5 zjistila, jaké volnočasové aktivity děti aplikují nejčastěji ve svém volném čase během všedního dne (PO-PÁ). Děti měly za úkol vybrat jednu nebo více odpovědí, celkově jsme tedy získali 243 odpovědí. Z následujícího grafu č. 3, můžeme vyčíst, že nejvyšší četnost dětí 43 tráví svůj volný čas surfováním na sociálních sítí. Dále 39 dětí nejvíce tráví svůj volný čas venku s kamarády. Třetí v pořadí je sledování filmů a seriálů 32 dětí. Na další čtvrtou příčku v pořadí se řadí sledování TV v celkovém počtu 24 dětí, následuje hraní her na počítači 25 dětí, poslech hudby 21 dětí, hraní her na mobilu 18 dětí. 15 dětí odpovědělo, že se nudí. Nejmenší zastoupení měl sport, kdy odpovědělo pouze 9 dětí. 6 dětí chodí do kroužků a navštěvuje volnočasového zařízení. Na poslední příčce se umístila četba knih a časopisů, kdy danou možnost zvolily pouze 3 děti.

Položka č. 6 Co děláš nejčastěji ve svém volném čase o víkendu (SO-NE)?

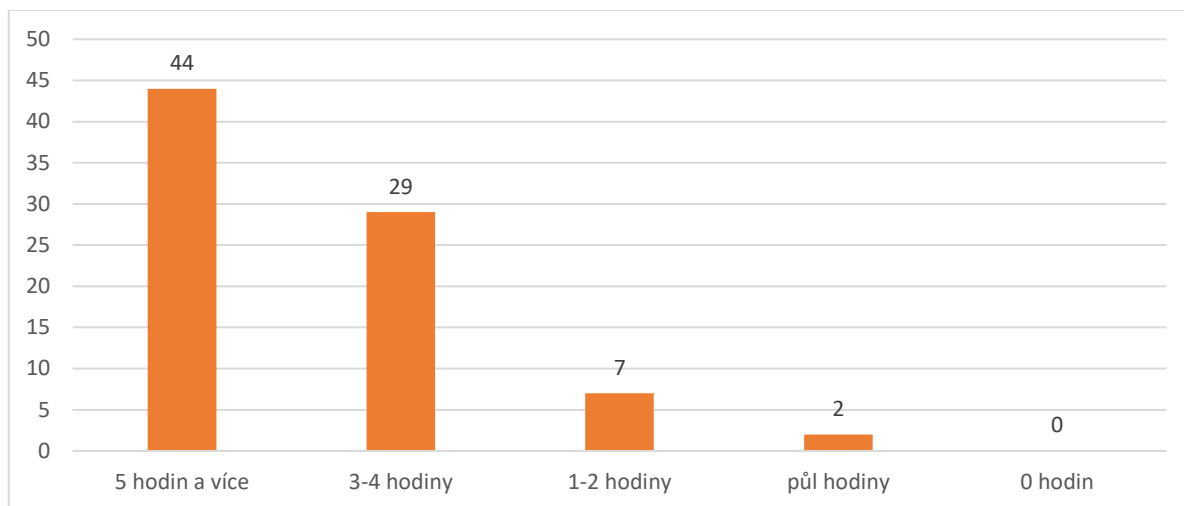
Graf 4 Nejčastější činnosti (SO-NE)

V následující položce č. 6 jsme zjišťovali, zda se výběr nejčastěji užívaných volnočasových aktivit během víkendu (SO – NE) od všedního dne (PO – PÁ) liší. Celkový počet odpovědí činil 258. Na první pohled můžeme z grafu č. 4 vidět mírné rozdíly oproti grafu č. 3. První místo v naší přičce zaujal čas strávený venku s kamarády v poměru 44 dětí. Na druhé místo se umístil čas strávený na sociálních sítích 39. Naopak mnohem více dětí se nudí více o víkendu 35. Následují sportovní aktivity 28 dětí. Následuje hraní her na počítači 26 dětí. Počet sledování TV se snížil na 19 dětí. Naopak následující činnosti hraní her na mobilu 18 a poslech hudby 18 zůstává téměř stejný, jak během všedního dne. Na poslední příčku se opět umístila četba knih a časopisů jedná se pouze o 2 děti. A v neposlední řadě pouze 2 děti navštěvují volnočasové zařízení a žádné dítě nenavštěvuje zájmový kroužek.

Položka č. 7 Kolik hodin denně strávíš na sociálních sítích?

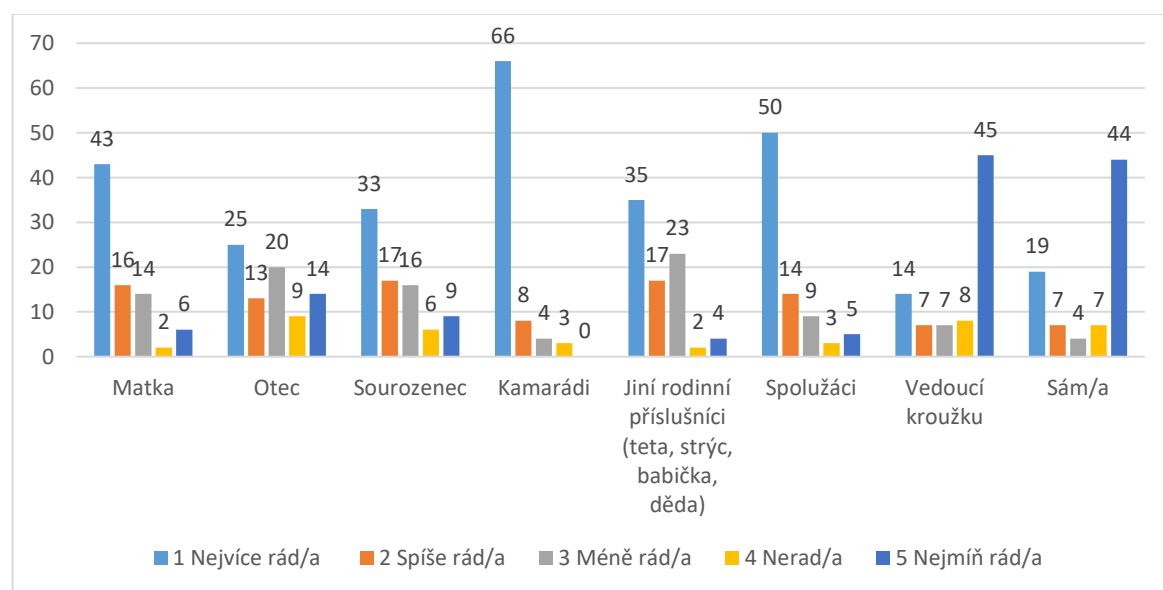
Graf 5 Počty hodin strávených na sociálních sítích

Touto položkou č. 7 jsme zjistili, kolik hodin denně děti tráví na sociálních sítích. 44 dětí tráví 5 hodin a na sociálních sítích. 29 dětí uvedlo 3–4 hodiny. 1-2 hodiny na sociálních sítích tráví 7 dětí. Pouze 2 děti tráví půl hodiny na sociálních sítích. Z následujícího grafu č. 5 můžeme vyčíst, že všechny zkoumané děti tráví svůj volný čas na sociálních sítích.

Položka č. 8 S kým rád/a trávíš svůj volný čas?

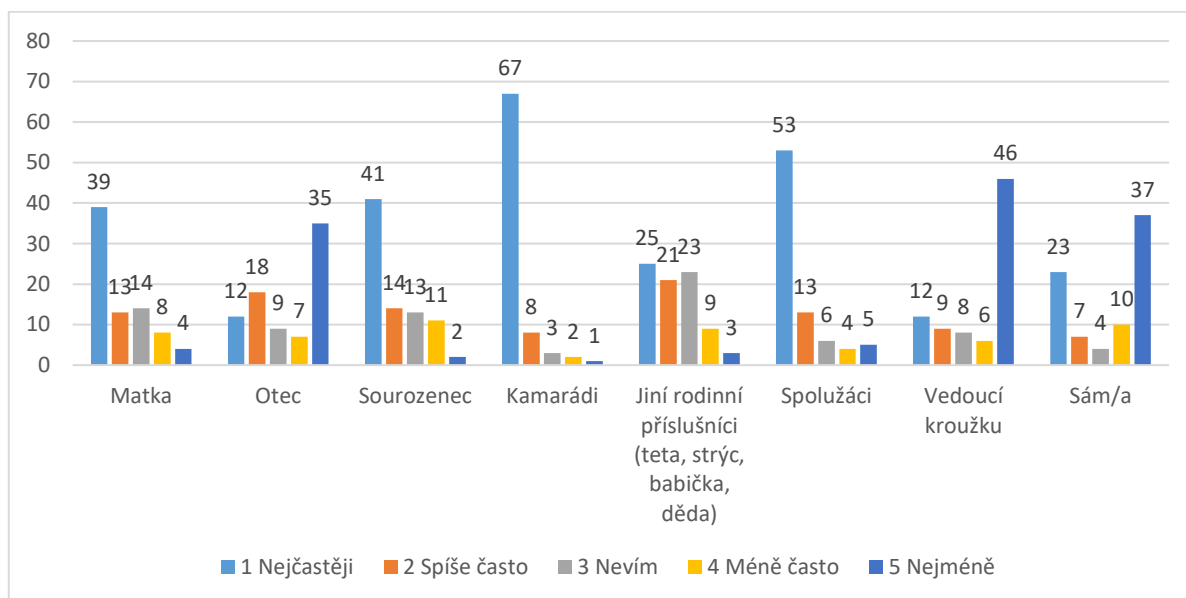
Graf 6 Preference osob ve volném čase dětí

Následující položka č. 8 nám zjistila, s kým děti rády tráví svůj volný čas. Z následujícího grafu č. 6, jsme vybrali pouze nejvyšší odpovědi. Na první místo se umístili kamarádi, kdy 66 dětí uvedlo, že s nimi nejvíce rády tráví svůj volný čas. Dále 50 dětí nejvíce rády tráví svůj volný čas se spolužáky. 43 dětí nejraději tráví svůj volný čas s matkou, dále 35 dětí s jinými příslušníky, 33 dětí nejraději tráví svůj čas se sourozenci a pouze 25 dětí tráví svůj volný čas nejraději s otcem. Naopak 45 dětí uvedlo, že nejméně rády, tráví svůj volný čas s vedoucím kroužků a 44 dětí nejméně rády tráví svůj volný čas o samotě. 14 dětí uvedlo, že nejméně rády tráví svůj volný čas s otcem.

Položka č. 9 S kým nejčastěji trávíš svůj volný čas?

Graf 7 Frekvence osob ve volném čase dětí

Následující položka č. 9 navazovala na položku č. 8, kdy jsme zjišťovali, s kým děti nejčastěji tráví svůj volný čas. Opět odpovědí bylo příliš mnoho, a proto vyzdvihneme nejvyšší hodnoty z grafu č. 7. První místo opět obsadili kamarádi, kdy 67 dětí zaznačilo danou odpověď. Se sourozenci nejčastěji tráví svůj volný čas 41 dětí. S matkou tráví nejvíce volného času 39 dětí. Dále 25 dětí tráví nejvíce času s jinými rodinnými příslušníky. Dále 23 dětí je ve svém volném čase nejvíce o samotě. Výrazný pokles jsme zaznamenali u otce, s kterým nejčastěji tráví svůj volný čas pouze 12 dětí. Zajímavým zjištěním je, že 35 dětí tráví velmi málo času se svým otcem. Naopak 46 dětí nejméně tráví svůj volný čas s vedoucím kroužků a 37 dětí netráví svůj volný čas o samotě.

Položka č. 10 Kde rád/a trávíš svůj volný čas?

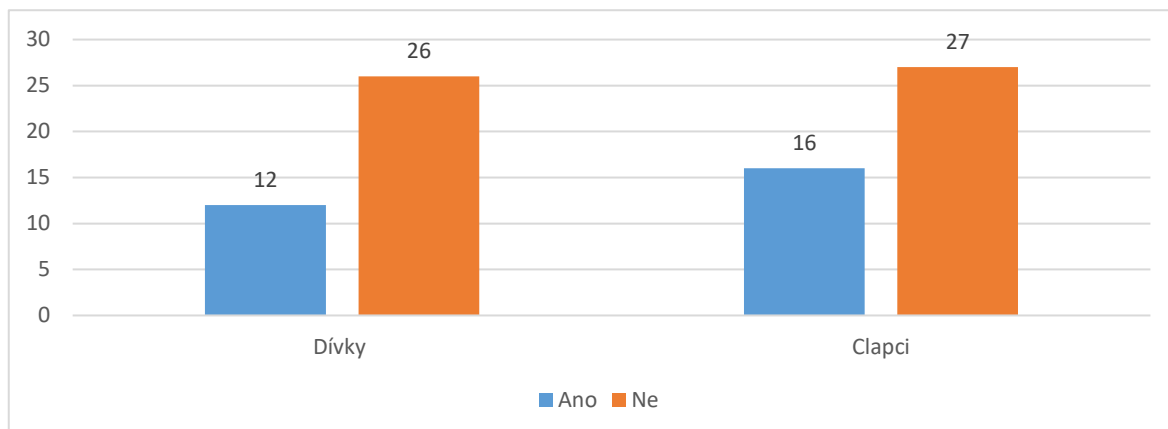
Tabulka 6 Preference místa

Odpověď	Počet odpovědí	*sociálně vyloučená lokalita *oblast mimo sociální vyloučení Volná výpověď	Relativní četnost
Na ulici	30	U Bečvy, Jiráskova, Poschla, Trávníky, Rokytnice	25,42 %
Hřiště	28	Poschla, Trávníky, Rokytnice před barákem, Jiráskova	23,72 %
Doma	22	Poschla, Jirásková, Rokytnice, Tyršova	18,64 %
Park, náměstí (centrum města)	19	Park ve Vsetíně, obchodní centrum, Horní náměstí	16,10 %
Nízkoprahový klub, volnočasové zařízení	6	Nízkoprahový klub pro děti a mládež Rubikon	5,08 %
Jiné	5	Sychrov	4,24 %
V přírodě (lesy, louky, pole)	4	Vodárka v Rokytnici, cyklostezka	3,39 %
Na zahradě/dvorku (vlastní nebo u školy)	4	Ve škole	3,39 %
Celkem	118	21 míst	100 %

Tabulka č. 6 zobrazuje místa, kde děti rády tráví svůj volný čas. Celkem jsme získali 118 odpovědí. Dotazníková položka č. 10 obsahovala i volnou výpověď, kde děti konkretizovaly dané místo, celkově jsme získali 21 míst. Nejvíce dětí 30 (25,42 %) tráví svůj volný čas na ulici. Dále 28 (23,72 %) dětí tráví svůj volný čas na hřišti. 22 (18,64 %) dětí preferuje trávit svůj volný čas doma. 19 (16,10 %) dětí se pohybuje ve svém volném čase v parku nebo na náměstí. 6 (5,08 %) dětí ve svém volném čase rádo navštěvuje nízkoprahový klub. 5 (4,24 %) dětí zvolilo položku jiné, kdy tráví svůj volný čas na Sychrově ve Vsetíně. Pouze 4 (3,39 %) dětí tráví svůj volný čas v přírodě a na zahradě v prostředí školy. Celkově 12 dětí uvedlo, že tráví svůj volný čas v oblasti sociálního vyloučení.

Položka č. 11 Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

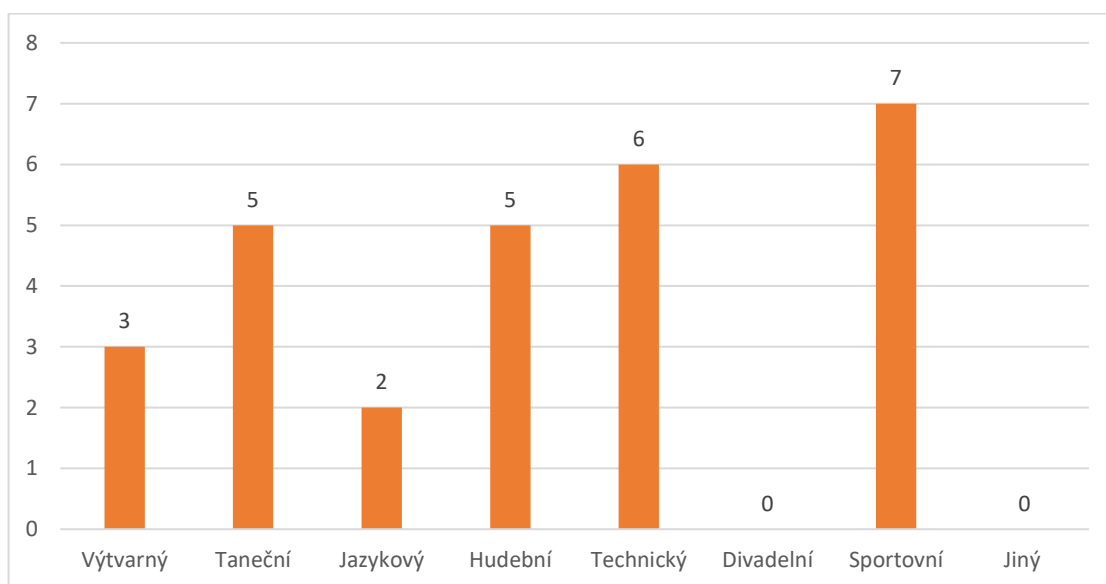
Graf 8 Frekvence návštěvnosti zájmových kroužku

Položka č. 11 zjišťovala, zda děti navštěvují zájmový kroužek. Následující návštěvnost zájmových kroužků jsme v grafu č. 8 rozdělili na gender. Z celkového počtu 38 dívek navštěvuje 12 dívek zájmový kroužek a z toho 26 dívek nenavštěvuje žádnou organizovanou aktivitu. Naopak z celkového počtu 43 chlapců navštěvuje 16 chlapců organizovanou aktivitu a z toho 27 chlapců se žádné zájmové aktivity neúčastní.

Položka č. 12 Jaké kroužky navštěvuješ?

Graf 9 Typy zájmových kroužku

Položka č. 12 zjišťovala, jaké zájmové kroužky děti ve svém volném čase navštěvují. Děti měly na výběr z více možností. Na prvním místě se umístily sportovní aktivity v celkovém počtu 7. Druhé místo zastoupily technické kroužky, které navštěvuje 6 chlapců. Hudební a

taneční kroužek navštěvuje 5 dětí. Výtvarný kroužek navštěvují 3 děti a jazykový kroužek pouze 1 dítě.

Položka č. 13 Do kterého kroužku by si rád/a chodil/a?

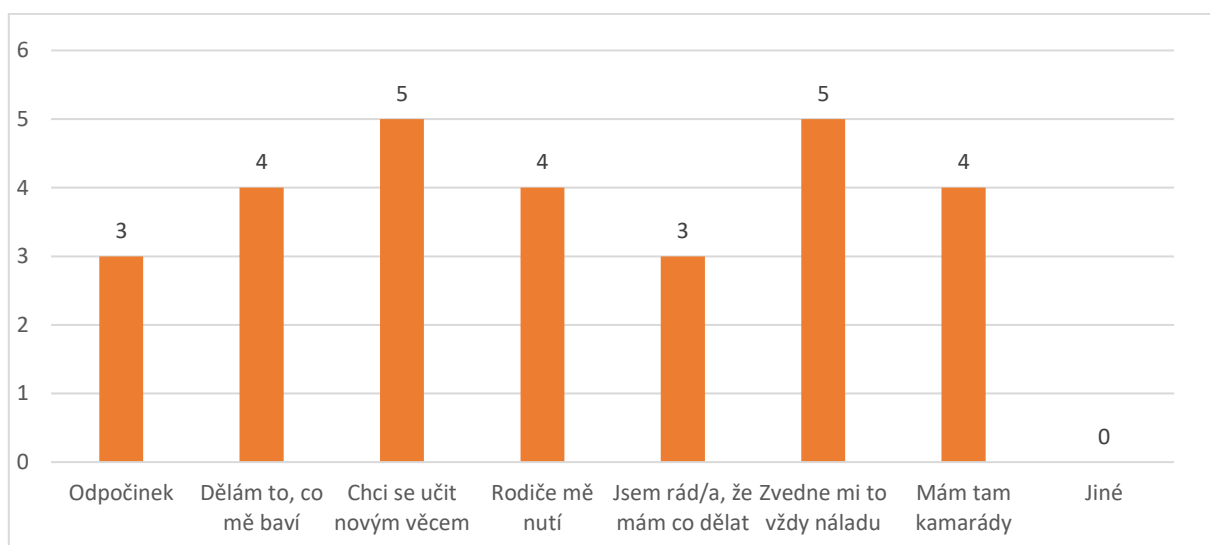
Tabulka 7 Preference zájmových kroužku

Odpověď	Počet odpovědí	Relativní četnost
Fotbal	12	31,58 %
Tanec	9	23,68 %
Hokej	6	15,79 %
Gymnastika	5	13,17 %
Zpěv	3	7,89 %
Divadlo	2	5,26 %
Angličtina	1	2,63 %
Celkem	38	100 %

Dotazníková položka č. 13, která je znázorněná v tabulce č. 7 nám ukazuje, jaké kroužky by děti chtěly navštěvovat. Celkově jsme získali 38 (46,9 %) odpovědí. Nejvíce dětí 12 (31,58 %) by si přálo hrát fotbal. 9 (23,68 %) dětí si přeje navštěvovat taneční kroužek. Dále 6 (15,79 %) uvedlo hokej, 5 (13,17 %) dětí gymnastiku a 3 (7,89 %) děti zpěv. 2 (5,26 %) děti uvedly divadlo. Pouze 1 (2,63 %) dítě uvedlo anglický jazyk.

Položka č. 14 Proč navštěvuješ kroužky?

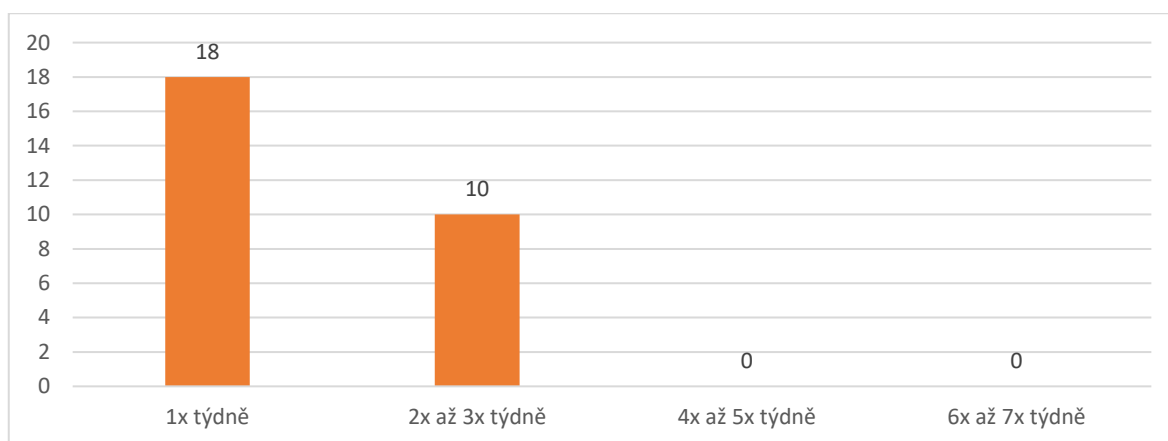
Graf 10 Důvod návštěvnosti zájmových kroužků

Následující položka č. 14 vedla k zjištění, proč děti navštěvují zájmové kroužky. Děti měly na výběr z více možností. 5 dětí navštěvuje zájmové kroužky, z důvodu, že se chtějí učit novým věcem. 5 dětem kroužky vždy zvednou náladu. 4 děti navštěvují kroužky, protože dělají, to, co je baví a 4 děti rády navštěvují kroužky, protože tam mají kamarády. Naopak 4 děti navštěvují kroužky, neboť je rodiče nutí. Pouze 3 děti navštěvují zájmové kroužky, kvůli odpočinku a 3 děti navštěvují kroužky z důvodu, že mají co dělat.

Položka č. 15 Kolikrát týdně tyto kroužky navštěvuješ?

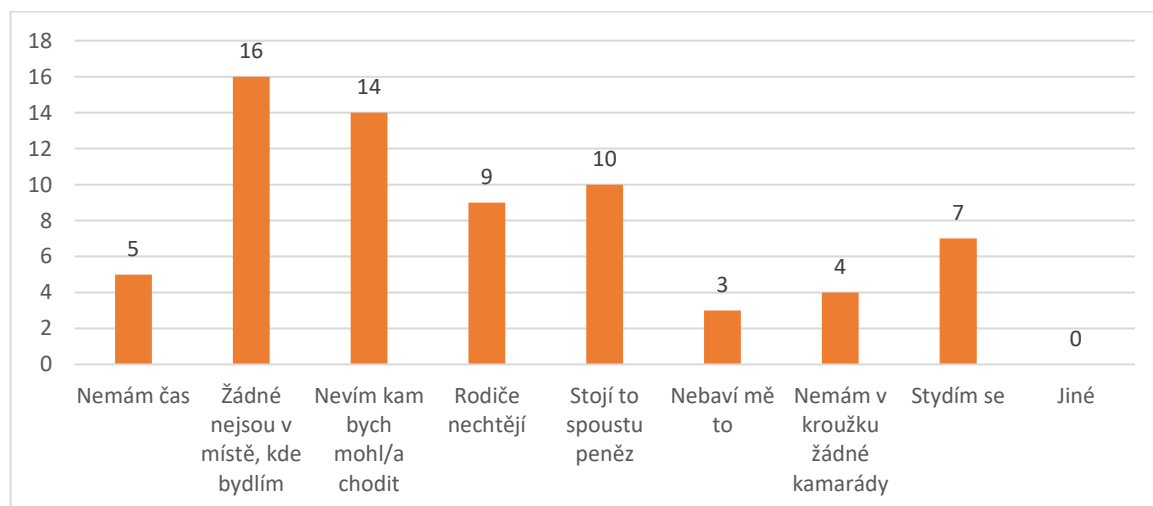
Graf 11 Týdenní frekvence návštěvnosti zájmových kroužků

Položka č. 15 vedla k zjištění týdenní frekvence návštěvnosti zájmových kroužků. Nejvíce dětí 18 navštěvuje zájmové kroužky pouze 1x týdně. Naopak 10 dětí uvedlo, že navštěvují zájmové kroužky 2x až 3x týdně.

Položka č. 16 Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, uveď důvod

Graf 12 Důvody absence zájmových kroužků

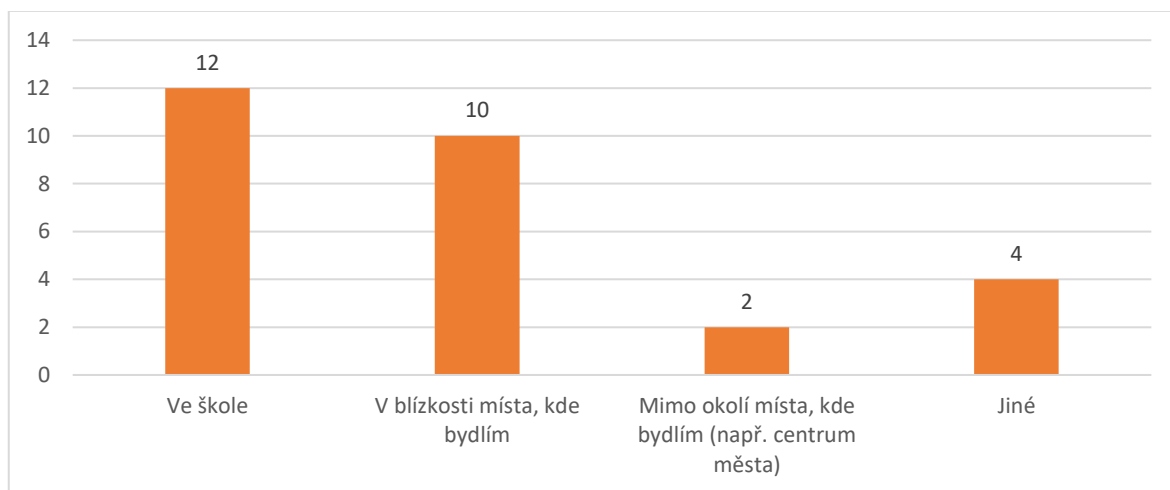

Touto položkou č. 16 bylo cílem zjistit, proč děti nenavštěvují žádné zájmové kroužky. Děti měly na výběr z více možností. Zásadním důvodem absence zájmových kroužků je lokalita, kdy 16 dětí uvedlo, že žádné kroužky se nenachází v lokalitě, kde bydlí. Druhým důvodem v celkovém počtu 14 dětí, je že děti neví o žádné nabídce zájmových kroužků. 10 dětí uvedlo, že zájmové kroužky stojí spoustu peněz. Naopak 9 dětí nemůže docházet do zájmového kroužku kvůli rodičům. 7 dětí se stydí navštěvovat zájmový kroužek. Dále 5 dětí je časově vytížených. 4 děti nenavštěvují žádné kroužky, protože v kroužku nemají své vrstevníky. Pouze 3 děti uvedly, že nenavštěvují zájmový kroužek z důvodu, že je to nebaví.

Položka č. 17 Kde se nachází kroužky, které navštěvuješ?

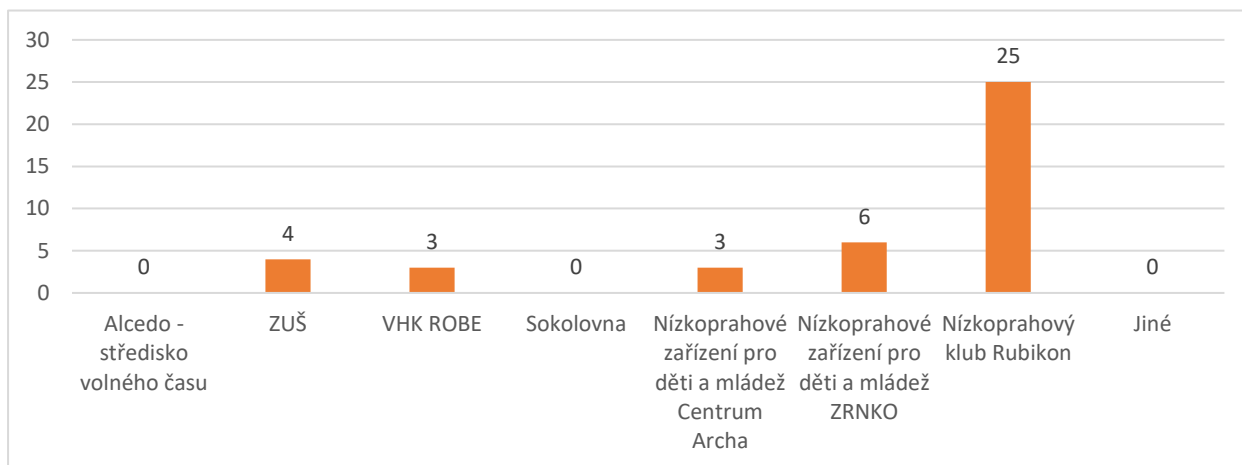
Graf 13 Místo návštěvnosti zájmových kroužků

U položky č. 17 bylo cílem zjistit, kde se u dětí nachází navštěvované zájmové kroužky. 12 dětí navštěvuje zájmové kroužky ve škole. 10 dětí navštěvuje zájmové kroužky v místě, kde bydlí. 2 děti navštěvují kroužky mimo okolí, místa, kde bydlí. Do jiných jsme zařadily 4 odpovědi.

Položka č. 18 Navštěvuješ nějaké z následujících zařízení ve Vsetíně?

Graf 14 Návštěvnost zařízení

Tato položka č. 18 nám zjišťuje, zda děti navštěvují nějaké z výše uvedených zařízení. Z grafu č. 14. vidíme výrazné zastoupení, kdy 25 dětí navštěvuje Nízkoprahový klub Rubikon. 6 dětí dochází do Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež ZRNKO. 4 děti navštěvují ZUŠ. 3 děti dochází ve svém volném čase na hokej a pouze 3 děti navštěvují nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Centrum Archa.

Položka č. 19 K čemu volný čas podle tebe je?

Tabulka 8 Vnímání volného času

Odpověď	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Sranda, zábava, hry	61 (75,31 %)	9 (11,11 %)	4 (4,94 %)	1 (1,23 %)	6 (7,41 %)
Získávání nových kamarádů	54 (66,67 %)	9 (11,11 %)	8 (9,88 %)	2 (2,47 %)	8 (9,88 %)
Pohyb	47 (58,02 %)	14 (17,28 %)	6 (7,41 %)	3 (3,70 %)	11 (13,58 %)
Odpočinek	34 (41,98 %)	10 (12,34 %)	7 (8,64 %)	4 (4,94 %)	26 (32,09 %)
Učení se novým věcem	14 (17,28 %)	7 (8,64 %)	10 (12,34 %)	9 (11,11 %)	41 (50,62 %)

Následující položka č. 19 zjišťovala, co pro děti volný čas znamená. Položka byla zaměřena na celý výzkumný soubor 81 dětí. Data čerpáme z tabulky č.8. Na první položku u naprostou souhlasím odpovědělo 61 (75,31 %) dětí. Na druhou položku u naprostou souhlasím odpovědělo 34 (41,98 %) dětí. Na třetí položku u naprostou souhlasím odpovědělo pouze 14

(17,28 %) dětí. Na čtvrtou položku u naprosto souhlasím odpovědělo 54 (66,67 %) dětí. Na poslední pátou položku u naprosto souhlasím odpovědělo 47 (58,02 %).

Položka č. 20 Je tvůj volný čas pro tebe důležitý?

Tabulka 9 Význam volného času

Odpověď	Dívky	Chlapci
Velmi důležitý	28 (34,58 %)	2 (2,47 %)
Spíše důležitý	4 (4,93 %)	3 (3,70 %)
Nevím	1 (1,23 %)	3 (3,70 %)
Spíše nedůležitý	2 (2,47 %)	8 (9,87 %)
Velmi nedůležitý	3 (3,70 %)	27 (33,33 %)

Tabulka 10 Význam volného času

Odpověď	Modus dívky	Modus chlapci	Aritmetický průměr dívky	Aritmetický průměr chlapci
Důležitost volného času	1	5	1,63	4,28

Poslední položka č. 20 zobrazena v tabulce č. 9 a č. 10. Pomocí pětibodové škály zjišťuje míru důležitosti volného času pro děti. Položka č. 20 byla zvolena pro celý základní výzkumný soubor v celkovém počtu 81 dětí. Odpovědi dětí jsme rozdělili na dívky a chlapce, kdy zjištěná data posloužily k ověření hypotézy. 28 dívek (34,58 %) vnímají volný čas, jako velmi důležitý. Naopak 27 (33,33 %) chlapců vnímá volný čas, jako velmi nedůležitý. U dívek a chlapců jsme následně vypočítali hodnotu, která se v daném statistickém souboru vyskytuje nejčastěji. U dívek jsme zjistili hodnotu 1 v celkovém aritmetickém průměru 1,63. Naopak u chlapců hodnota činila 5 v celkovém aritmetickém průměru 4,28.

5.1 Ověřování hypotéz

Pro ověření první a druhé hypotézy jsme aplikovali test nezávislosti chí – kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

Data pro ověření H1 jsme získali z dotazníku prostřednictvím položky č. 1, která se zaměřovala na pohlaví u dětí a mládeže. Následně posloužila druhá položka v dotazníku č.11, která zjišťovala, zda děti a mládež navštěvují zájmové kroužky.

Hypotéza č. 1

Dívky ze sociálně vyloučené lokality navštěvují zájmové kroužky více než chlapci ze sociálně vyloučené lokality

H₀ V návštěvnosti zájmových kroužků u dívek a chlapců ze sociálně vyloučených lokalit neexistují významné rozdíly

H_A V návštěvnosti zájmových kroužků u dívek a chlapců ze sociálně vyloučených lokalit existují významné rozdíly

Tabulka 11 Čtyřpolní tabulka H1

	Dívky	Chlapci	Σ
Ano	12	16	28
Ne	26	27	53
Σ	38	43	81

Naše vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05} = 0,28$. Kritická hodnota při stupni volnosti 1 je $\chi^2_{0,05} = 3,841$ z daného důvodu, kdy je hodnota testového kritéria menší, než kritická hodnota odmítáme alternativní hypotézu a nulovou hypotézu nezamítáme, která vyjadřuje, že v návštěvnosti zájmových kroužků u dívek a chlapců neexistují významné rozdíly.

Údaje potřebné pro hypotézu č. 2 jsme získali prostřednictvím položky v dotazníku č.1, která zjišťovala pohlaví dětí a mládeže. Druhá položka č. 20 se zaměřovala na vnímání významu (důležitosti) volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit.

Hypotéza č. 2

Existují rozdíly v tom, jak dívky a chlapci ze sociálně vyloučených lokalit vnímají význam volného času

H₀ Ve vnímání významu volného času mezi dívkami a chlapci neexistují významné rozdíly

H_A Ve vnímání významu volného času mezi dívkami a chlapci existují významné rozdíly

Tabulka 12 Čtyřpolní tabulka H2

	Dívky	Chlapci	Σ
Důležitý	32	8	40
Nedůležitý	6	35	41
Σ	38	43	81

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 35,26$. Kritická hodnota při stupni volnosti 1 je $\chi^2_{0,05} = 3,841$. Vypočítaná hodnota je vyšší než hodnota kritická $\chi^2 = 35,26 > \chi^2_{0,05} (1) = 3,841$. Zamítáme tedy nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní. Ve vnímání významu volného času mezi dívkami a chlapci existují významné rozdíly.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMŮ

Cílem shrnutí výzkumu je předložit získané odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Hlavním výzkumným cílem bylo analyzovat strukturu volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Na základě hlavního cíle jsme stanovili dílčí výzkumné cíle. Při stanovení výzkumných otázek a hypotéz jsme vycházeli na základě dílčích cílů. Prostřednictvím získaných údajů z dotazníku jsme následně odpověděli na stanovené dílčí výzkumné otázky.

Do výzkumného šetření se celkově zapojilo 81 dětí ze sociálně vyloučených lokalit. První položkou v dotazníku jsme zjistili pohlaví dětí. Do výzkumu se zapojilo 38 (46,91 %) dívek a 43 (53,09 %) chlapců. Zastoupení obou pohlaví bylo téměř vyrovnané, kdy chlapci převažovali pouze o 6,18 %. Následně jsme zjistili třídu, kdy 4. a 5. třídu navštěvuje 13 a 12 dětí. Zastoupení v 6. a 7. třídě činí 15 a 17 dětí. Poslední dva ročníky navštěvuje 13 a 11 dětí. Třetí položka v dotazníku zachytila 6 sociálně vyloučených lokalit. Nejvyšší zastoupení 33 měla adresa Poschla 2082, 2083 a adresa Jiráskova 409, 1126 v celkovém počtu 19 dětí. Vysoký počet dětí v obou lokalitách si vysvětlujeme z důvodu navštívení místního nízkoprahového klubu, který je lokalizován přímo v sociálně vyloučené lokalitě. Třetí místo obsadila adresa Rokytnice 464,465,466 v celkovém počtu 13. dětí Na čtvrté místo se umístila adresa Tyršova 1272, zde jsme získali celkem 9 dětí. Na adrese Sušilová 1335 výrazně poklesl počet dětí 5. Nejmenší zastoupení měla adresa Pod Pecníkem 1308,1309,1310 s pouhým zastoupením 2 dětí. S tématem koresponduje teoretická část, kdy se zabýváme kapitolou o sociálním vyloučení a specifikujeme sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně.

VO1 Jakým způsobem, děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas?

Převážná část dětí se ve volném čase nudí každý den nebo zažívá nudu několikrát týdně. Svůj volný čas děti během pracovního týdne a během víkendů tráví podobně. Míra struktury volnočasových aktivit se výrazně neodlišuje, můžeme vymezit pouze pár rozdílů. Výrazné zastoupení dětí ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas venku s kamarády nebo na sociálních sítích, kdy obě činnosti se vzájemně prolínají. Zajímavým poznatkem je, že 35 dětí se více nudí o víkendu. Naopak během víkendů dochází ke snížení sledování TV 19 a navýšení sportovních aktivit 28. Během celého týdne děti rády hrají hry na počítači a mobilu, sledují filmy, seriály a poslouchají hudbu. Naopak se výrazný počet dětí vyhýbá četbě knih a časopisů. Až 44 dětí uvedlo, že tráví 5 hodin a více na sociálních sítích, dále 29 dětí uvedlo 3-4 hodiny, 1-2 hodiny uvedlo 7 dětí. Pouze dvě děti tráví půl hodiny na sociálních sítích. S

vývojem naší společnosti mají technologie (mobily, počítače) nezastupitelnou roli v životě dětí ze sociálně vyloučených lokalit. V případě organizovaného volného času navštěvuje zájmové kroužky celkem 28 dětí z celkového počtu 81 dětí. Převažují sportovní aktivity 7 dětí, technologické 6 dětí, hudební 5 dětí a taneční 5 dětí. Menší zastoupení dětí 3 navštěvuje výtvarný kroužek. Pouze 2 děti navštěvují jazykový kroužek. V případě preference zájmových činností 38 dětí volnou výpovědí uvedlo zájmové kroužky, které by rády navštěvovaly. První místo obsadil fotbal 12 dětí. Dále tanec 9 dětí, hokej 6 dětí, gymnastika 5 dětí, zpěv 3 dětí, divadlo 2 děti a anglický jazyk pouze 1 dítě. V případě zjištění, proč děti navštěvují zájmové kroužky jsme zjistili, že 5 dětí se chce učit novým věcem a 5 dětem kroužky zvednou náladu. Dále 4 děti navštěvují zájmové kroužky z důvodu kamarádů a zábavy. 4 děti uvedly, že je rodiče nutí. 3 děti navštěvují zájmové kroužky kvůli odpočinku. Organizovanou zájmovou činností navštěvuje 18 dětí 1x týdně a 10 dětí 2x až 3x týdně. Na zjištěné údaje navazovala položka, kdy jsme zjistili důvody absence zájmové organizované aktivity. Zde jsme dosáhli zajímavých výsledků, kdy 16 dětí uvedlo, že žádné zájmové kroužky se nenachází v sociálně vyloučené lokalitě. 14 dětí neví o žádné nabídce zájmových kroužků. Dále 10 dětí uvedlo finanční náročnost, 7 dětí stud, 5 dětí nedostatek volného času, 4 děti absenci přátel. Pouze 3 děti uvedly, že je nebaví organizovaná činnost. Dále jsme zjistili vysokou návštěvnost nízkoprahového klubu 25 dětí, který je lokalizován přímo v sociálně vyloučené lokalitě. 6 dětí navštěvuje místní nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, 4 děti místní ZUŠ a 3 děti navštěvují hokej. Z dotazníkové šetření vyplývá řada pozitivních i negativních poznatků. Z výsledků můžeme vyčíst, že se děti ve svém volném čase nudí, zároveň velmi rády tráví svůj volný čas venku s kamarády. Děti neví, jak vyplnit svůj volný čas, a to může vést k řadě problémů a následně k vyústění rizikové činnosti. Zároveň se u dětí projevuje značný zájem o organizovanou činnost, bohužel existují již výše zmíněné důvody, které jim znemožňují vést svůj volný čas aktivně, organizovaně a smysluplně.

VO2 S kým nejraději a s kým nejčastěji tráví děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit svůj volný čas?

Sociální prostředí má v životě dětí velmi důležité místo. Rodinné prostředí a vrstevnická skupina hraje významnou roli při socializaci jedince a při utváření a formování osobnosti jedince. Proto jsme zjišťovali, s kým nejraději a s kým nejčastěji děti tráví svůj volný čas. Na prvním místě jsou v oblibě kamarádi, kdy jsme zjistili, že 66 dětí upřednostňuje kamarády před ostatními jedinci. Druhé místo obsadili spolužáci s celkovým počtem 50 dětí.

43 dětí nejraději tráví svůj volný čas s matkou, 35 dětí s jinými rodinnými příslušníky, 33 dětí nejraději tráví svůj čas se sourozenci a pouze 25 dětí tráví svůj volný čas nejraději s otcem. Naopak 45 dětí uvedlo, že nejméně rádo, tráví svůj volný čas s vedoucím kroužků. 44 dětí nejméně rádo, tráví svůj volný čas o samotě. 14 dětí uvedlo, že nejméně rádo tráví svůj volný čas s otcem. V případě, s kým děti tráví nejvíce volného času první místo opět obsadili kamarádi 53. Druhé místo taktéž obsadili spolužáci 41. Dále 39 dětí tráví nejvíce volného času s matkou, 25 dětí tráví nejvíce času s jinými rodinnými příslušníky. Naopak 23 dětí je ve svém volném čase nejvíce o samotě. Pouze 12 dětí tráví nejvíce volného času s otcem. 37 dětí netráví svůj volný čas o samotě. Naopak 46 dětí nejméně tráví svůj volný čas s vedoucím kroužků, daný výsledek si vysvětlujeme z důvodu, že 53 dětí nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Z výsledků jsme zjistili, že děti nejvíce tráví svůj volný čas s kamarády a spolužáky. V případě rodiny dochází k výraznému poklesu oblíbenosti otce a času stráveného s ním. V daném případě můžeme navazovat na literaturu, kdy v rodinném prostředí může docházet k nevšímavosti, neznalosti, neporozumění a nerespektování zájmů a potřeb dětí. Společným východiskem je pouze vzájemný dostatek času, respekt, plnohodnotná aktivní komunikace a vedení dítěte k organizovanému a smysluplnému využití volného času (Hofbauer, 2004).

VO3 Kde děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit tráví svůj volný čas?

Dalším cílem bylo zjistit jaké místo děti ze sociálně vyloučených lokalit ve svém volném čase preferují nejvíce. Nejvíce volného času tráví 30 dětí na ulici, 28 dětí na hřišti, 22 dětí preferuje trávit svůj volný čas doma. 19 dětí tráví svůj volný čas v parku nebo na náměstí. Pouze 6 dětí nejvíce tráví svůj volný čas v nízkoprahovém klubu. Pouze 5 dětí zvolilo položku jiné, kdy tráví svůj volný čas na Sychrově ve Vsetíně. Dále pak 4 děti tráví svůj volný čas v přírodě a na zahradě v prostředí školy. Děti měly možnost volnou výpověď konkretizovat dané místo. Z výsledků jsme zjistili 21 míst, kde se děti nejraději pohybují. Z toho 12 míst je lokalizováno v sociálně vyloučené oblasti. Dále jsme analyzovali místo zájmových kroužků. 12 dětí navštěvuje zájmové kroužky ve škole, 10 dětí v sociálně vyloučené lokalitě, kdy úzkou nabídku kroužku poskytuje místní nízkoprahový klub. 2 děti navštěvuje zájmové kroužky v místě Sychrov. 4 děti zvolily položku jiné, kdy navštěvují místní ZUŠ. Z výsledku je patrné, že děti se pohybují pouze v úzkém sociálním kruhu. V rámci sociálně vyloučené lokality dochází k problému, kdy děti a mládež se z daného prostředí skoro vůbec nedostanou a pohybují se pouze v jeho středu a okolí. Změnu prostředí dosáhnout tehdy, kdy navštěvují školní zařízení. Zde můžeme konstatovat, že daná škola

sociální vyloučení může více prohloubit. Děti mají minimální možnost setkat se s vrstevníky z majoritní společnosti a přirozeně se začlenit do společnosti.

VO4 Jaký význam přikládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času?

Náš poslední výzkumný cíl zkoumal, jaký význam přikládají děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit volnému času. Prvním předmětem zkoumání bylo zjistit, co si děti představí pod pojmem volný čas, jaký mu přikládají význam. 61 dětí vnímá volný čas jako srandu, zábavu, hry. Dále 54 si pod pojmem volný čas vybaví získání nových přátel. 47 volný čas vnímá k využití sportovních aktivit. 34 dětí si pod pojmem volný čas vybaví odpočinek. Zajímavým zjištěním je, že pouze 14 dětí si pod pojmem volný čas představí učení se novým věcem. Druhým předmětem zkoumání bylo zjistit, zda volný čas je pro děti důležitý. 28 dívek (34,58 %) vnímá svůj volný čas, jako velmi důležitý. Naopak 27 (33,33 %) chlapců vnímá svůj volný čas, jako velmi nedůležitý.

Výzkumné otázky VO1, VO4 byly následně ověřeny prostřednictvím hypotéz.

První hypotéza nám nepotvrdila výrazné rozdíly v návštěvnosti zájmových kroužků u dívek a chlapců. MŠMT (2002) uvádí, že volnočasové aktivity u dětí a mládeže jsou z velké části nestrukturované. Primárně děti ze sociálně vyloučených lokalit mají svůj čas neorganizovaný. Následně druhá hypotéza potvrdila, že ve vnímání významu volného času mezi dívkami a chlapci existují významné rozdíly. Domníváme se, že rozdíly v důležitosti volného času primárně u dívek, je zastoupen z důvodu značnějších nároků a povinností na dívky. S výsledky odkazujeme na odbornou literaturu. Šišková (2001, s. 139) tvrdí, že dívky pečují a výchovně působí na své sourozence a starají se o domácnost, proto mají více odpovědnosti než chlapci a více vnímají důležitost a samotnou podstatu volného času.

Hlavní výzkumná otázka

Jaká je struktura volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit?

Na základě zjištění a shrnutí výše uvedených dílčích otázek můžeme tvrdit, že volný čas dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit je neorganizovaný, kdy pouze 34 % dětí navštěvuje zájmový kroužek. Značná část dětí tráví svůj volný čas pasivně, kdy upřednostňují čas strávený na mobilu, počítači nebo sledují televizi, filmy i seriály. Svůj volný čas tráví primárně ve třech oblastech. Nejvíce dětí 37 % tráví svůj volný čas na ulici, dále 35 % dětí na hřišti a 27 % dětí doma. Při konkretizaci místa se ve většině případů jedná o oblast, která je lokalizována v sociálně vyloučené lokalitě. Velmi důležitou roli v životě

děti hrají kamarádi, se kterými tráví nejvíce svého volného času. Naopak jsme docílili zajímavého zjištění, kdy sledujeme jisté narušení rodinných vazeb, a to primárně ze strany otce. 17 % dětí uvedlo, že nerado tráví svůj volný čas s otcem. Rodina patří mezi první prostředí, které ovlivňuje vývin, osobnost a potřeby dítěte, jestliže k naplnění potřeb nedochází, mohou následně vzniknout problémy, které dítě poznamenají. V případě pozitivních zjištění jsme zjistili, že děti mají značný zájem o organizovanou činnost až 46 % dětí uvedlo zájmový kroužek, který by si přály navštěvovat. Zjistili jsme důvody, proč děti žádný zájmový kroužek nenavštěvují. Následně vyzdvihneme tři nejfrekventovanější důvody. Prvním důvodem je, že žádné zájmové kroužky se nenachází v sociálně vyloučené lokalitě. Druhým důvodem je, že děti neví o žádné nabídce zájmových kroužků a dále z důvodu nedostatku rodinných finančních prostředků. Děti volnému času nepřikládají význam. Volný čas primárně vnímají jako srandu nebo zábavu. Z důvodu neorganizovanosti volného času děti neví, jak smysluplně svůj volný čas využít a jaký přínos a možnosti organizované volnočasové aktivity nabízí.

6.1 Diskuse

Výzkum „Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit“ s celkovým výběrovým souborem 611 respondentů. Ve Výsledcích výzkumného šetření uvedli, že nejnavštěvovanější kroužky u dětí jsou kroužky sportovní a pohybové. Sportovní a pohybové kroužky jsou navštěvovány 69 % dětí. Oblíbené jsou také kroužky umělecké, které navštěvuje 45 % těchto dětí. Následující téměř třetina (32 %) se zaměřuje na vzdělávání. Naše výsledky uvádí, že na prvním místě se umístily sportovní aktivity v celkovém počtu 7 dětí (8,64 %). Druhé místo zastoupily technické kroužky, které navštěvuje 6 dětí (7,41 %). Taneční kroužky navštěvuje 5 dětí (6,17 %). Dále Hudební kroužky navštěvuje také 5 dětí (6,17 %). Výtvarný kroužek navštěvují 3 děti (3,70 %). Pouze 1 (1,21 %) dítě navštěvuje jazykový kroužek (Národní institut dětí a mládeže, ©2008).

Kolaříková, Němec (© 2017) ve svém výzkumném šetření „Výzkum prokazující pasivní trávení volného času a sedavý životní styl českých školáků“ uvádí studii s výzkumným vzorkem 4 425 žáků základních škol ve věku 11 až 15 let. Výzkum ukázal, že více než 55 % dívek a 60 % chlapců tráví svůj volný čas sledováním televize, DVD nebo videa více než 2 hodiny denně. U chlapců dominuje hraní počítačových her nebo na Playstationu. Dívky se více zaměřují na sociální síť. V porovnání s našimi výsledky uvádíme, že 69 % dětí tráví svůj volný čas během všedního týdne před obrazovkou. 55 % dětí tráví svůj volný čas na

sociálních sítích. Dále 53 % dětí hraje hry na PC a mobilu. O víkendu tráví svůj volný čas před obrazovkou 57 % dětí. 48 % dětí tráví svůj volný čas na sociálních sítích. Dále 54 % dětí hraje o víkendu hry na PC a mobilu.

Bocana, Maříková, Spálenský (2011) in Kolaříková, Němec (©2017) ve svém výzkumu uvádí, že většina dětí přibývajícím věkem tráví svůj volný čas venku s kamarády. Pokud jde o trávení času venku s kamarády, převažuje primárně pasivní způsob, děti se nezabývají nijak zvláštními aktivitami, jejich činnosti se odvíjí především z okolí, kde se scházejí. Naše výzkumné šetření s tímto výsledkem koresponduje. 54 % dětí tráví svůj volný čas venku s kamarády, kde neprobíhá žádná organizovaná aktivita.

Reprezentativní výzkum „České děti venku“ se zaměřil na to, kde a jak tráví děti a mládež svůj volný čas. Zjištění výzkumu uvádí, že nejvíce času tráví české děti na zahradách nebo dvorcích, dále na ulici, na hřištích, v přírodě – v lesích, na loukách, polích a nejméně děti tráví svůj volný čas v parcích. Naše výsledky naopak výzkum nepotvrdil. Nejvíce dětí ze sociálně vyloučených lokalit 30 (25,42 %) tráví svůj volný čas na ulici. Dále 28 (23,72 %) dětí tráví svůj volný čas na hřišti. 22 (18,64 %) dětí preferuje trávit svůj volný čas doma. 19 (16,10 %) dětí se pohybuje ve svém volném čase v parku nebo na náměstí. V našem případě Pouze 4 (3,39 %) děti tráví svůj volný čas v přírodě nebo na zahradě (3,39 %) v prostředí školy (Nadace Proměny Karla Komárka, ©2016).

6.2 Doporučení pro praxi

Získané data prostřednictvím výzkumného šetření, můžeme aplikovat v praxi. V současné době volný čas a volnočasové aktivity zastupují v životě dětí výraznou roli. Řešit situaci dětí žijících v sociálně vyloučené lokalitě nebo v lokalitě, která je sociálním vyloučením ohrožena je naprostou prioritou. Děti nejsou schopny svou současnou situaci samy ovlivnit, důsledky pobytu v sociálně vyloučené lokalitě na ně dopadají nejvíce. Možnosti dětí z vyloučených lokalit jsou výrazněji omezené než u dětí, které vyrůstají v plnohodnotném a zajištěném prostředí. Proto je nezbytné podporovat děti a zajistit odborné působení někoho dalšího, kromě pedagogů. Děti si musí uvědomit, že místní životní styl není pouze jediný. Děti nemají povědomí o dostupnosti volnočasových aktivit, proto je nezbytné rozšířit nabídku o přístupných organizovaných činnostech. Primárně děti ze sociálně vyloučených lokalit neví, jak svůj volný čas smysluplně využít. Výrazně u dětí převažuje pasivní a neorganizovaná forma volného času, to může být hlavní příčina vzniku nežádoucích jevů.

Děti dochází do škol nebo mimoškolních institucí výchovy, které navštěvují z většiny děti ze stejného prostředí, následkem instituce více prohlubují sociální vyloučení dětí. Vhodnou alternativou se nabízí navazující vzdělávání pedagogů ve školním zařízení. Přístup pedagoga hraje významnou roli, jestliže pedagog poukazuje na odlišnosti dítěte, prohlubuje negativní vztahy a formuje nepříjemný vztah ke škole. Dalším řešením je přidat do týmu sociálního pracovníka a sociálního pedagoga, který by dětem věnoval více pozornosti a zabýval se organizováním volnočasových aktivit u dětí. U dětí výrazně narůstá absence a záškoláctví, kdy problém převážně řeší pedagog a výchovný poradce ve spolupráci s rodinou, následkem pracovníci nemají dostatečný prostor na své hlavní povinnosti, proto se jeví vhodná alternativa zaměstnat sociálního pracovníka na plný úvazek, který spolupracuje s poskytovateli sociálně aktivizačních služeb a s lidmi, kteří nabízí pomoc dětem přímo v sociálně vyloučené lokalitě, snaží se o nápravu rodinných vazeb a zajištění plnohodnotného rodinného a sociálního zázemí.

V případě zájmových činností nabízí kroužky především škola. Kde se stále děti pohybují pouze v úzkém kruhu a nejsou schopny se plně socializovat do společnosti. Přímo v sociálně vyloučené lokalitě je vhodné rozvíjet nízkoprahový klub nebo komunitní centra, i přes to se děti budou stále pohybovat ve stejném prostředí a nedokážou navázat vztahy s ostatními vrstevníky z majoritní společnosti. Proto klademe důraz na rozvoj nízkoprahových klubů pro děti a mládež z minoritní a majoritní společnosti. Dětem se sociálním znevýhodněním by měla být proplacena doprava zdarma, pro snadnější přístup do zařízení. Další možností se jeví zvýhodněná cena, a především informovanost například pro letní tábory nebo vícedenní výlety s odborným pracovníkem. Nezbytné je pro děti navázat kontakt s jiným prostředím než pouze v sociálně vyloučené lokalitě. Smíšené skupiny dětí se jeví jako vhodná alternativa pro vzájemné poznání a navázání bezpečného prostředí.

ZÁVĚR

V teoretické části bakalářské práce jsme se zabývali problematikou volného času, představili jsme různá pojetí volného času, funkce volného času, činitele ovlivňující volný čas a formy volného času. Také jsme zmínili základní instituce pro výchovu mimo vyučování ve volném čase a uvedli základní vstup do problematiky volného času dětí a mládeže ve výzkumném diskurzu. Dále jsme se zaměřili na rizikové chování, kdy sociálně vyloučená lokalita působí na děti a mládež jako významný spouštěč, který ovlivňuje vznik rizikového chování. Vymezili jsme rizikové chování z hlediska různých definic, představili oblasti rizikového chování a uvedli faktory, které přispívají ke vzniku rizikového chování u dětí a mládeže. Dále jsme vyzdvihli důležitost primární prevence u dětí a mládeže. V další části jsme charakterizovali sociální vyloučení, umožnili náhled do problematiky sociálního vyloučení Romů a identifikovali sociálně vyloučené lokality ve Vsetíně.

Teoretická část navazuje na praktickou část naší bakalářské práce, která pomocí dotazníkové metody analyzuje data, přičemž jejím cílem je dostat výzkumných cílů, které jsme si v této práci vymezili. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit strukturu volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Na hlavní výzkumný cíl navazovali dílčí cíle. Dílčími cíli bylo zjistit způsob trávení volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Dále jsme zjišťovali kde a s kým děti a mládež nejčastěji a nejraději tráví svůj volný čas. Také jsme se zaměřili na význam volného času, jak děti vnímají svůj volný čas, zda mu přiřkládají důležitou nebo nedůležitou hodnotu. Následně byly také zjišťovány rozdíly v návštěvnosti zájmových kroužků a rozdíly ve vnímání významu volného času u dívek a chlapců ze sociálně vyloučených lokalit.

Volný čas dětí a mládeže stále a více nabývá významu. Děti ve svém volném čase zažívají nudu a neví, jak svůj volný čas plnohodnotně a smysluplně využít. Vhodnou alternativou místo volnočasových aktivit se pro ně jeví mobil, počítač, televize nebo experimentace s kamarády, která často vede ke vzniku nežádoucích jevů. Primárně životní styl dětí ze sociálně vyloučených lokalit je ohrožen, děti nejsou přijímány okolím a ze svého prostředí se vymaní pouze tehdy, kdy navštěvují školní zařízení. Děti ze sociálně vyloučených lokalit mají své možnosti velmi úzké. Přístup a nabídka volnočasových aktivit je pro ně výrazně omezená. Z výsledku je patrné, že děti mají zájem o organizovanou činnost, překážkou se jeví, že o žádné nabídce zájmových kroužků neví nebo rodina nemá dostatek finančních prostředků.

Oblast organizovaného volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit si zaslouží více pozornosti od společnosti. Jedná se o jev, který je stále více přehlížen a nedostatečně rozvinut v praxi. Volnočasové aktivity mohou děti a mládež výrazně ovlivnit pozitivním způsobem. Otevřou dětem nové možnosti, učí vést děti k plnohodnotnému a smysluplnému využití volného času a dochází k naplnění zájmu, přání a potřeb dětí.

Domníváme se, že zjištěné výsledky nabízí vhled do aktuální problematiky volného času u dětí a mládeže ze sociálně vyloučených lokalit. Jedná se o problematiku, která bývá zřídka zpracovávána. Proto v našem výzkumném zkoumání spatřujeme význam a značný přínos pro praxi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, Stanislav, Jaroslava HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ, 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. ISBN 978-80-738-7703-3.
2. ČECH, Tomáš, 2011. *Škola a její preventivně-výchovná strategie jako předpoklad rozvoje kompetencí dětí. Prevence*, Praha: Občanské sdružení Život bez závislosti, roč. 8. ISSN 1214-8717.
3. GABAL, Ivan, Karel ČADA a Jan SNOPEK, 2008. *Klíč k posílení integrační politiky obcí: sociální vyloučení Romů a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost, ISBN 978-80-87110-07-2.
4. HÁJEK, Bedřich et al., 2004. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, ISBN 80-86784-06-1.
5. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
6. HIRT Tomáš a Marek JAKOUBEK eds., 2006. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.
7. HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
8. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3
9. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY a Jana HAMANOVÁ, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.
10. KAPLÁNEK, Michal, 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1250-8.
11. KNOTOVÁ, Dana, 2011., *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

12. KRAUSI, Blahoslav et al., 2006. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-125-1.
13. LECHTA, Viktor ed., 2016. *Inkluzivní pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1123-5.
14. MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
15. MAREŠ, Petr, 2006. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-87007-15-8.
16. MAREŠ, Petr, Markéta HORÁKOVÁ a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-014-
17. MIOVSKÝ, Michal et al. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Togga. ISBN 978-80-87258-47-7.
18. MIOVSKÝ, Michal et al., 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-89-7.
19. NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ, 2007. *Etika a logika v komunikaci*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-86723-45-7.
20. OREL, Miroslav et al., 2020. *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. 3., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-2529-6.
21. PÁVKOVÁ Jiřina et al., 2002. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
22. PRŮCHA, Jan ed., 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
23. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 8071787728
24. SOBOTKOVÁ, Veronika et al., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

25. ŠIŠKOVÁ, Tatjana ed., 2001. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.
26. TRUHLÁŘOVÁ Zuzana a Martin SMUTEK, 2006. *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-044-2.
27. VÁŽANSKÝ Mojmír a Vladimír SMEJKAL, 2011. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print-Typia. ISBN 80-86384-00-4.
28. VOJTOVÁ, Věra, 2008. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-166-9.
29. VYHNÁLKOVÁ, Pavla, 2014. *Základy pedagogiky volného času*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-86768-73-1.
30. ZÍKOVÁ, Tereza et al, 2011. *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele mateřské školy*. V Plzni: Západočeská univerzita. ISBN 978-80-261-0052-2.

ONLINE

1. BEDŘICH, Adam, © 2016. *Vstupní analýza Vsetín. Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2022-22-02]. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Vsetin_VA.pdf
2. Centrum pro výzkum veřejného mínění, © 2019. *Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti* [online]. [cit. 23.03.2022]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4928-romove-a-souziti-s-nimi-ocima-ceske-verejnosti-duben-2019>
3. GÁBA, Karel, © 2020. *Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2020 ČR* [online]. [cit. 2022-22-02]. Dostupné z: [http://file:///C:/Users/42073/Downloads/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2020-zlinsky-kraj%20\(4\).pdf](http://file:///C:/Users/42073/Downloads/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2020-zlinsky-kraj%20(4).pdf)
4. KOLAŘÍKOVÁ, Veronika a Jiří NĚMEC, © 2017. *Volný čas ve výzkumném diskursu v konsekvencích témat sociální pedagogiky. Sociální pedagogika* [online]. 5 (1), 10-28.[cit.2022-02-04]. ISSN1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2017/04/STUDIE_SocEd_05-01-20171.pdf

5. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ©2002. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [online]. [cit.2022-03-04]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/400498-Volny-cas-a-prevence-u-deti-a-mladeze.html>
6. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování* [online]. [cit.2022-22-02]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>
7. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2001. *Bílá kniha* [online]. [cit.2022-22-02]. Dostupné: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/bilakniha/bila_kniha_2001_cz.pdf.
8. Ministerstvo vnitra České republiky, ©2009. *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení* [online]. [cit. 01.03.2022]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/3913624-Identifikace-zasadnich-problemu-v-oblasti-socialniho-vyloucení.html>
9. Nadace Proměny Karla Komárka, ©2016. *České děti venku* [online]. [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: https://www.nadace-promeny.cz/cz/novinky/402_deti-jsou-malo-venku-mysli-si-cesti-rodice.html
10. Národní institut dětí a mládeže, © 2008. *Zdroje informací a kritéria při výběru volnočasových aktivit. Factum Invenio, s.r.o.* [online]. [cit. 2022-12-03]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1236593581.pdf>
11. TOUŠEK, Vladislav, © 2007. *Sociální vyloučení a prostorová segregace. AntropoWebzin* [online]. 2(3), 12-26. [cit.2022-28-02]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>.
12. Vláda ČR, © 2004. *Zpráva o stavu romských komunit ČR* [online]. [cit. 2022-22-02]. Dostupné z: [Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2004 | Vláda ČR \(vlada.cz\)](https://www.vlada.cz/cz/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2004)

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj. -A jinak

Apod. -A podobně

Atd. -A také dále

Č.- číslo

ČR – Česká republika

Et al.- A další

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Např.- Například

PC – Personal computer

VHK ROBE – Valašský hokejový klub ROBE Vsetín

ZUŠ – Základní umělecká škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Lokalita.....	40
Graf 2 Počty hodin.....	40
Graf 3 Nejčastější činnosti (PO-PÁ).....	41
Graf 4 Nejčastější činnosti (SO-NE)	42
Graf 5 Počty hodin strávených na sociálních sítích.....	43
Graf 6 Preference osob ve volném čase dětí.....	43
Graf 7 Frekvence osob ve volném čase dětí	44
Graf 8 Frekvence návštěvnosti zájmových kroužku.....	46
Graf 9 Typy zájmových kroužku	46
Graf 10 Důvod návštěvnosti zájmových kroužků.....	47
Graf 11 Týdenní frekvence návštěvnosti zájmových kroužků	48
Graf 12 Důvody absence zájmových kroužků	48
Graf 13 Místo návštěvnosti zájmových kroužků	49
Graf 14 Návštěvnost zařízení.....	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Výzkumné otázky a k nim navazující položky v dotazníku	36
Tabulka 2 Výběrový soubor	38
Tabulka 3 Genderové zastoupení mezi respondenty ve výzkumném šetření	38
Tabulka 4 Pohlaví	39
Tabulka 5 Třída.....	39
Tabulka 6 Preference místa.....	45
Tabulka 7 Preference zájmových kroužku.....	47
Tabulka 8 Vnímání volného času	50
Tabulka 9 Význam volného času.....	51
Tabulka 10 Význam volného času.....	51
Tabulka 11 Čtyřpolní tabulka H1	52
Tabulka 12 Čtyřpolní tabulka H2	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj,

nyní si obdržel/a dotazník, který se zaměřuje na Tvůj volný čas.

Mé jméno je Barbora Vašutová a jsem studentkou 3. ročníku fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati v oboru Sociální pedagogika. Ráda bych Tě požádala o vyplnění anonymního dotazníku. Výsledky slouží pouze jako podklad pro praktickou část mé bakalářské práce. Prosím Tě o upřímné odpovědi a předem Ti děkuji za spolupráci.

1. Jsi: a) Chlapec b) Dívka

2. Do jaké třídy chodíš?

- a) 4.třída
- b) 5.třída
- c) 6.třída
- d) 7.třída
- e) 8.třída
- f) 9.třída

3. Bydlíš v některé z těchto lokalit?

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu odpověď

- a) Poschla 2082, 2083
- b) Jiráskova 409, Jiráskova 1126
- c) Rokytnice 464, 465, 466
- d) Tyršova 1272
- e) Sušilova 1335
- f) Nemocniční 1058
- g) Pod Pecníkem 1308, 1309, 1310
- h) Jinde – vypiš, kde _____

4. Jak často zažíváš nudu ve svém volném čase?

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu odpověď

- a) Každý den
- b) 4x až 6x týdně
- c) 3x až 2x týdně
- d) 1x týdně
- e) Nikdy

5. Co děláš nejčastěji ve svém volném čase během všedního dne (PO-PÁ)?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí

- a) Sledování TV
- b) Sledování filmů, seriálů
- c) Surfuj na sociálních sítích (FB, IG, TIK TOK.)
- d) Poslech hudby (hudba z YouTube, Spotify, rádio)
- e) Četba knih, časopisů
- f) Nudím se
- g) Hraji hry na počítači
- h) Hraji hry na mobilu
- i) Chodím do kroužků
- j) Pobyť venku s kamarády
- k) Sportuji
- l) Návštěvy školního, volnočasového, nízkoprahového klubu, zařízení, centra
- m) Jiné – vypiš: _____

6. Co děláš nejčastěji ve svém volném čase o víkendu (SO-NE)?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí

- a) Sledování TV
- b) Sledování filmů, seriálů
- c) Surfuji na sociálních sítí (FB, IG, TIK TOK...)
- d) Poslech hudby (hudba z YouTube, Spotify, rádio)
- e) Četba knih, časopisů
- f) Nudím se
- g) Hraji hry na počítači
- h) Hraji hry na mobilu
- i) Chodím do kroužku
- j) Pobyt venku s kamarády
- k) Sportuji
- l) Návštěvy školního, volnočasového, nízkoprahového klubu, zařízení, centra
- m) Jiné – vypiš: _____

7. Kolik hodin denně strávíš na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu odpověď

- a) 5 hodin a více
- b) 3-4 hodiny
- c) 1-2 hodiny
- d) půl hodiny
- e) 0 hodin

8.S kým trávíš svůj volný čas?

Nápověda k otázce: Zaškrtni jedno číslo v každém řádku

1 = Nejvíce rád/a

2 = Spíše rád/a

3 = Méně rád /a

4 = Nerád/a

5= Nejméně rád/a

	1	2	3	4	5
Matka					
Otec					
Sourozenec					
Kamarádi					
Jiní rodinní příslušníci (teta, strýc, babička)					
Spolužáci					
Vedoucí kroužku					
Sám/a					

9.S kým nejčastěji trávíš svůj volný čas?

Nápověda k otázce: Zaškrtni jedno číslo v každém řádku

	1	2	3	4	5
Matka					
Otec					
Sourozenec					
Kamarádi					
Jiní rodinní příslušníci (teta, strýc, babička)					
Spolužáci					
Vedoucí kroužku					
Sám/a					

10.Kde rád/a trávíš svůj volný čas?

Nápověda k otázce: Vyber jednu a více odpovědí, do volných políček vypiš, kde se dané místo nachází (například: před barákem, v centru města)

- a) Na ulici _____
- b) V přírodě (lesy, louky, pole) _____
- c) Park, náměstí (centrum města) _____
- d) Nízkoprahový klub, volnočasové zařízení _____
- e) Na zahradě/dvorku (vlastní nebo u školy) _____
- f) Hřiště _____
- g) Doma
- h) Jiné – vypiš: _____

11. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu odpověď

- a) Ano
- b) Ne

12. Jaké kroužky navštěvuješ?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí, pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, přeskoč prosím odpověď

- a) Výtvarný
- b) Taneční
- c) Jazykový
- d) Hudební
- e) Technický
- f) Divadelní
- g) Sportovní
- n) Jiný – vypiš: _____

13. Do kterého kroužku by si rád/a chodil/a? (Vypiš)

_____

14. Proč navštěvuješ kroužky?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí, pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, přeskoč prosím odpověď

- a) Odpočinek
- b) Dělam tam to, co mě baví
- c) Chci se učit novým věcem
- d) Rodiče mě nutí
- e) Jsem rád/a, že mám co dělat
- f) Zvedne mi to vždy náladu
- g) Mám tam kamarády
- h) Jiné – vypiš: _____

15. Kolikrát týdně tyto kroužky navštěvuješ?

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu odpověď, pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, přeskoč prosím odpověď

- a) 1x týdně
- b) 2x až 3x týdně
- c) 4x až 5x týdně
- d) 6x až 7x týdně

16. Pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, uveď důvod:

Nápověda k otázce: Vyber pouze jednu nebo více odpovědí, pokud navštěvuješ nějaký kroužek, přeskoč prosím odpověď

- a) Nemám čas
- b) Žádné nejsou v místě, kde bydlím
- c) Nevím kam bych mohl/a chodit
- d) Rodiče nechtějí
- e) Stojí to spoustu peněz
- f) Nebaví mě to
- g) Nemám v kroužku žádné kamarády
- h) Stydím se
- i) Jiný důvod – vypiš: _____

17. Kde se nachází kroužky, které navštěvuješ?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí, pokud nenavštěvuješ žádný kroužek, přeskoč prosím odpověď

- a) V blízkosti místa, kde bydlím
- b) Ve škol
- c) Mimo okolí místa, kde bydlím (např. v centru města)
- d) Jiné – vypiš: _____

18. Navštívuješ nějaké z následujících zařízení ve Vsetíně?

Nápověda k otázce: Vyber jednu nebo více odpovědí, pokud nenavštívuješ žádné zařízení, přeskoč prosím odpověď

- a) ALCEDO – středisko volného času
- b) ZUŠ
- c) VHK ROBE
- d) Sokolovna
- e) Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Centrum Archa
- f) Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ZRNKO
- g) Nízkoprahový klub Rubikon
- h) Jiné – vypiš: _____

19. K čemu volný čas podle tebe je?

Nápověda k otázce: Zaškrtni pouze jednu odpověď v každém řádku

	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
Sranda, zábava, hry					
Odpočinek					
Učení se novým věcem					
Získávání nových kamarádů					
Pohyb					

20. Je tvůj volný čas pro tebe důležitý?

Nápověda k otázce: Zakroužkuj pouze jedno číslo (příčemž čísla značí 1 - velmi důležitý, 5- velmi nedůležitý)

(Důležitý) 1 2 3 4 5 (Nedůležitý)